

Masarykova univerzita

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

**Dětský domov očima jeho
obyvatel: Hodnocení života
v dětském domově, názor okolí
na život v dětském domově a vliv
tohoto názoru**

Diplomová práce

Brno 2017

Autor práce: **Bc. Marcela Gašparová**

Vedoucí práce: **Mgr. et Mgr. Karel Červenka, Ph.D.**

Poděkování

Touto cestou chci poděkovat vedoucímu mé diplomové práce Mgr. et Mgr. Karlu Červenkovi, Ph.D. za odborné vedení a za cenné rady, které poskytl kdykoli při zpracování této práce. Dále děkuji všem, kteří se nějakým způsobem podíleli na výzkumné části práce. Poděkování patří také mým rodičům, kteří mě ve studiu vždy podporovali.

„Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.“

Brno, 2017

.....

Marcela Gašparová

1. Rodina	6
1.1. Definice a funkce rodiny	6
1.2. Rodinná politika České republiky a dnešní česká rodina.....	8
1.3. Rodina jako systém.....	12
1.4. Poruchy rodiny	14
2. Dětský domov.....	19
2.1. Umístění do dětského domova, legislativa	19
2.2. Příležitosti a rizika dětského domova	21
2.3. Specifika vývoje dítěte v dětském domově	23
2.4. Vychovatel v dětském domově.....	25
3. Nahlížení na instituci dětského domova a na obyvatele této instituce.....	28
3.1. Názory na výchovu v dětském domově	28
3.2. Předsudky a stereotypizace	30
3.3. Stigmatizace.....	31
3.4. Důsledky nahlížení na obyvatele dětských domovů	33
4. Dětský domov očima jeho obyvatel: Hodnocení života v dětském domově, názor okolí na život v dětském domově a vliv tohoto názoru	37
4.1. Cíle a metodologie výzkumu, charakteristika dětských domovů.....	37
4.2. Vlastní výzkumné šetření	41
4.3. Výsledky šetření	54
4.4. Shrnutí výsledků	59
Závěr	63
Shrnutí.....	64
Summary	64
Seznam užitých literatury.....	66
Seznam tabulek	73
Seznam grafů.....	73
Seznam příloh	74

Úvod

Výběr tématu práce ovlivnily především odborné praxe, které jsem absolvovala v průběhu nejprve bakalářského, a později magisterského studia. První odbornou praxi, kterou jsem absolvovala, ještě formou praxe průběžné, jsem nastoupila do dětského domova Dagmar v Brně – Žabovřeskách a od té doby jsem vlastně chtěla pracovat již jen s dětmi v dětských domovech. Do dětského domova v Brně jsem šla na praxi ještě několikrát, později jsem absolvovala praxi také v dětském domově Nová Ves u Chotěboře a některé další dětské domovy jsem poznala jako návštěvník ve dnech otevřených dveří. V dětských domovech jsem se několikrát setkala s názory dětí, které říkaly věci jako: „Ale mě tam nevezmou, když jsem z děcáku.“, „On/ona se se mnou nebude ani bavit, když bydlím v děcáku.“, „Tady je to hrozný, už chci domů.“ a podobně. Nějakým způsobem hodnotily život v dětském domově a zároveň také nějak vnímaly rozdílný přístup ke své osobě.

Cílem diplomové práce je zmapování rozdílů v hodnocení života v dětském domově a zmapování rozdílů v tom, jak obyvatelé dětských domovů hodnotí názory na sebe a na dětský domov od lidí mimo dětské domovy. Výsledky budou porovnávány mezi skupinou mládeže, která žije v dětském domově maximálně rok a skupinou mládeže, která žije v dětském domově dlouhodobě, tedy více než jeden rok.

Diplomová práce se skládá ze čtyř hlavních kapitol, z nichž tři kapitoly jsou teoretické. První kapitola má název Rodina a uvádím v ní definici rodiny, její funkce, dále také rodinnou politiku v České republice, znaky české rodiny a možné poruchy rodiny. V další teoretické kapitole píší o umístění do dětského domova a legislativě, která se toho týká. Zmiňuji také rizika a příležitosti života v dětském domově, specifika, která se můžou projevit u dítěte žijícího v dětském domově a osobnost vychovatele dětského domova. Poslední teoretická kapitola se týká názorů na výchovu v dětském domově, píše o předsudcích, stereotypech, stigmatizaci a možných důsledcích těchto jevů. Čtvrtá kapitola přináší informace ohledně metodologie výzkumu a ohledně vlastností výzkumného souboru. Dále také prezentuje a shrnuje výsledky vlastního výzkumného šetření. Ke zpracování teoretické části diplomové práce jsem používala metody a techniky analýzy odborné literatury, u části výzkumné jsem jako techniku sběru dat použila dotazníky.

1. Rodina

1.1. Definice a funkce rodiny

Vymezení pojmu rodina není jednoduché, v posledních desetiletích se rodina poměrně značně proměnila, a tak znaky, které dříve rodina nesla, mohou rodiny dnešní doby postrádat. I. Tomeš (2011) uvádí, že neexistuje obecně platná definice rodiny, přesto se o vymezení pojmu rodina pokusím. J. Jandourek v Sociologickém slovníku (2001, s. 206) definuje rodinu těmito slovy: „*Forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků. ... I nadále však rodina zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory.*“. Stejný autor (Jandourek, J. 2012, s. 194-195) v jiné definici rodiny už zohledňuje také to, že rodiče si mohou své děti osvojit: „*Skupina osob spojená manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adoptí, které tvoří jednu domácnost a jsou spolu ve vzájemné interakci. Obvykle jsou to manželé, rodiče, děti a sourozenci. Rodinná skupina by měla být odlišena od domácností, které mohou zahrnovat více strávníků, a také od pouhého sdílení společného bydliště. ... Někdy se neodlišuje rodina a manželství páru, ale podstatou rodiny jako skupiny je soužití rodičů a dítěte/děti.*“. Složitější definici uvádí I. Možný (2006, s. 14), pro kterého rodina: „*Představuje sociální zařízení, jehož základním účelem je vytvářet soukromý prostor pro reprodukci společnosti, stíněný proti vířícímu a nepřehlednému světu veřejnému. Chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní uspořádání ani habitus a změny ve svém okolí vyrovnává.*“. Z. Matějček (1994) mluví o rodině jako o nejstarší společenské instituci, která vznikla z přirozeného pohlavního pudu, ale také z potřeby své potomstvo ochraňovat, vzdělávat a připravovat na život. V rodině se podle něj naplňuje také potřeba vzájemné pomoci a podpory. Rodina je prvním modelem společnosti, které dítě poznává. Orientuje dítě na určité hodnoty, vystavuje ho konfliktům, poskytuje mu podporu (Matoušek, O. 1997). Občanský zákoník ([online] 2012), který s platností od 1. 1. 2014 nahradil zákon o rodině, sice hovoří o rodinném právu, nicméně rodinu jako takovou vůbec nedefinuje. Občanský zákoník hovoří o rodině pouze v souvislosti s uzavřením manželství, kdy manželství se uzavírá za účelem založení rodiny a řádného vychování potomstva. Také náhled na funkce a důležitost rodiny se dle různých odborníků liší. V dřívějších dobách stála v popředí ekonomická

funkce rodiny, členové rodiny si navzájem poskytovali péči v době nemoci či ve stáří, mimo rodinu bylo téměř nemožné přežít (Matoušek, O., Pazlarová, H. 2014). V dnešní západní civilizaci má rodina tři základní funkce (tamtéž, s. 14): *podporování socializace – vychovávání dětí, vztahovou podporu dospělých lidí, ekonomickou podporu všech členů*. Dle výše zmíněných autorů nemůže nikdo a nic nahradit rodinu ve dvou prvně jmenovaných funkcích.

J. Jandourek (2012, s. 195) říká, že rodina přináší: *Pocit emocionální a psychické bezpečnosti*, a to zvláště prostřednictvím lásky a přátelství, jež si členové rodiny navzájem projevují. Rodina poskytuje také *hodnotné sociální a politické funkce*, kdy institucionalizuje plození potomků, stará se o své členy v době nemoci či postižení. A v neposlední řadě má rodina samozřejmě také funkci *ekonomickou*, protože poskytuje jídlo, oblečení, obydlí a i fyzickou bezpečnost pro své členy. (tamtéž).

Nejvíce funkcí však rodině přisuzují psychologové. J. Langmeier a D. Krejčířová (2006) uvádí čtyři. Podle těchto autorů plní rodina samozřejmě funkci *reprodukční*, dále také *emocionální, socializační* a navíc ještě *hospodářskou*, protože každá rodina vede svou domácnost, hospodaří, může vyrábět, především ale spotřebovává.

Z. Helus (2007, s. 149-151) uvádí dokonce deset základních funkcí, jež by rodina měla plnit a plní. Rodina podle něj uspokojuje *primární potřeby dětí v raných stádiích jejich života*, a to potřeby biopsychické, ale také potřeby bezpečí, pravidelného životního rytmu, lásky a přísunu podnětů. Tím, že dítě v takové rodině vyrůstá, touží po tom, aby mělo s tímto prostředím co nejvíce společného, aby do něj takzvaně vrostlo, protože to přináší další pozitivní zkušenosti. Dále poskytuje rodina uspokojení *potřeby organické přináležitosti dítěte*, uspokojuje dítěti potřebu domova a potřebu mít doma klíčovou osobu. Dítě se dává do rukou svých nejbližších, věří jim, a vytváří se u něj jednak základní pocit životní jistoty a jednak také pocit, že patří do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů. Rodina také *skýtá prostor pro aktivní projev dítěte, jeho činnou seberealizaci, součinnost s druhými*, protože právě v rodině se tvoří a diferencuje životní osa dítěte. Dítě v rodině poznává, že je, jedná, umí, ovládá apod., rozvíjí se tak jeho vnímání sebe sama jako aktéra. Začtvrté je díky rodině dítě *uváděno do vztahu k věcem rodinného vybavení*, dítě skrz vybavení rodiny chápe materiální hodnoty, učí se starat o věci, opravovat je, chránit, či půjčovat. Rodina *určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky*. Čemuž napomáhají vzory rodičů, prarodičů a dalších rodinných příslušníků. Což samo hovoří o další z funkcí rodiny – *skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady*. Dítě se skrze lásku k rodičům učí poznávat druhého jako osobnost, a tak

se samo touží osobností stát, učí se vcítovat do pocitů druhých osob i do pocitů svých. Každý člen rodiny je nenásilně zapojován do společných rodinných aktivit, a tak se i v dítěti *zakládá, upevňuje a rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého*, co je součástí života. Rodina navíc skrze vztahy se sourozenci, prarodiči a členy širší rodiny *otevívá příležitost hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, založení nebo postavení*. Díky všem těmto členům rodiny také dítě *získává představu o širším okolí, o společnosti a světě*. Rodina je totiž pro své členy jistým a spolehlivým zázemím, tak můžou tito členové posuzovat vnější svět, můžou do něj vstupovat, nebo se od něj distancovat. Poslední, avšak ne nejmeně důležitou funkcí rodiny, je to, že se jedná o takové prostředí pro dítě, v němž *se může svěřit, může očekávat moudré vyslechnutí, radu a pomoc*. Tato funkce samozřejmě nabývá významu zvláště v období neúspěchů a krizí dítěte.

1.2. Rodinná politika České republiky a dnešní česká rodina

Také u pojmu rodinná politika se vedou časté diskuze o tom, jak vlastně toto sousloví co nejpřesněji definovat. Rodinná politika neexistuje ve společnosti jen jediná a nejlepší, může mít povahu veřejnoprávní, jež se týká vlády, samosprávných regionů a korporací. Z důvodu charakteru této práce se budu dále věnovat právě veřejnoprávní rodinné politice, pro úplnost však uvádím i druhou povahu rodinné politiky, a to politiku soukromoprávní, vztahující se k politickým stranám, církvím, či neziskovým organizacím. Rodinná politika ve státě zahrnuje různé rodinné politiky, které spolu vzájemně souhlasí, nebo se popírají. Její definice se shodují na tom, že pojednává vždy o úpravě vztahů mezi rodiči, rodiči a dětmi, o veřejné intervenci do vztahů mezi rodiči, nezletilými dětmi a sourozenci a jejich sezdánými či nesezdánými partnery. (Tomeš, I. 2011). U veřejné rodinné politiky: „*Jde o ekonomickou, právní a sociální podporu a pomoc, jež stát (veřejnoprávní instituce) poskytuje rodině.*“ (tamtéž, s. 189). Jejím povinným cílem je vždy zdravý vývoj dítěte, zároveň se má dle mezinárodněprávních norem soustředit na: „*Podporu a pomoc při založení rodiny a po dobu, kdy odpovídá za péči a výchovu nezletilých dětí (podpora funkčním rodinám); ochranu ženy jako rodičky a matky v zaměstnání vzhledem k jejím biologickým funkcím (ochrana rodičky); veřejnoprávní intervenci ve prospěch dítěte, přestane-li rodina plnit své funkce vůči němu (sanace dysfunkčních rodin a ochrana nejlepšího zájmu dítěte.*“ (tamtéž, s. 189 – 190).

Dá se říci, že základním dokumentem upravujícím rodinnou politiku České

republiky je Listina základních práv a svobod (Předsednictvo České národní rady. 1992), jež ve svém článku 32 přiznává mimo jiné i tato práva: „(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. ... 4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. (5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.“. Neméně důležitým dokumentem je pro Českou republiku Úmluva o právech dítěte (OSN [online], 1989), která podepsané státy zavazuje k vytváření a udržování takové rodinné politiky, která bude rodině poskytovat potřebnou ochranu a pomoc, a to tak, aby beze zbytku plnila svou úlohu, a dítě tak mohlo vyrůstat v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, protože právě v takové atmosféře se rozvíjí plná a harmonická osobnost dítěte. Národní koncepce podpory rodin s dětmi (MPSV [online], 2008), strategický dokument určující směr rodinné politiky přímo v České republice, uvádí mezi základními cíli této politiky: Odstraňování bariér, jež tlačí na rodiny, a ohrožují tak jejich funkčnost. Podpora a posilování vědomí a významu rodinných hodnot. Do cílů dílčích řadí: Posilování vědomí rodičovství a rodičovských kompetencí. Podporování institutu manželství jako formy života rodičů a dětí, jež vykazuje vyšší míru stabilit a zároveň i nižší výskyt sociálně-patologických jevů. Věnování pozornosti rodinám se specifickou potřebou, přijímání cílených opatření, jež by zajistily, že členové těchto rodin budou mít rovný přístup ke vzdělávání, uplatnění na trhu práce a ve společnosti.

Rodinnou politiku však upravují také legislativní dokumenty. Jedním z nich je zákon číslo 401/2012 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony (MPSV [online], 2012), jež konstatuje, že jeho předním hlediskem je: „...zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.“ (§5). Dále hovoří o tom, jak postupovat v případech, že rodina plní své funkce nedostatečně nebo je neplní vůbec. Rodinné právo je pak také součástí zákona číslo 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, jež nahradil zákon o rodině. Občanský zákoník upravuje především vznik manželství a rozvod, ale hovoří také o poměry mezi rodiči a dítětem, o péči o dítě a jeho ochraně, rodičovské odpovědnosti, o pěstounství či ústavní výchově.

Pokud chceme hovořit o konkrétních službách, jež náš stát poskytuje pro rodiny a děti, musíme v první řadě jmenovat oddělení sociálně právní ochrany dětí, dále také azylové domy pro matky s dětmi, poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy,

zařízení ústavní výchovy a některé nevládní neziskové organizace, jež se v posledních letech začínají orientovat na programy sanace rodiny (Matoušek, O. 2011).

Verejná rodinná politika České republiky tedy nejčastěji hovoří o zájmu rodiny, potřebách rodiny, nejlepším zájmu dítěte, podpoře, ochraně a intervenci. Jak ale skutečně vypadá současná česká rodina? V první řadě je potřeba podotknout, že nelze hovořit o univerzálním obsahu znaků, které by se vyskytovaly u všech českých rodin současné doby, každá rodina je individuální a odlišná. Zároveň znaky, které tyto rodiny vykazují, nejsou specifikem výhradně České republiky. Znaky, jež budu uvádět, sledují sociologové u rodin dalších evropských, ale také mimoevropských států. Rodina se v průběhu staletí proměňovala, a to co do počtu členů, tak i do sociálních rolí jednotlivých členů. Současné rodinné formy jsou velmi různorodé (Možný, I. 2006).

Mnoho rodin se vyznačuje *změnami v uspořádání domácnosti*, zatím co v dřívějších dobách by členové jednočlenné nebo neúplné rodiny nemohli přežít, nyní, zvláště v posledních desetiletích tento trend vzrůstá (Možný, I. 2006). Při prvním sčítání lidu v roce 1930 tvořily jednočlenné domácnosti 7,6 % všech hospodařících domácností (tj. domácností, které společně hospodaří – společně hradí výdaje), poslední sčítání ukázalo, že toto číslo vzrostlo na 32,5 %. Přesněji tedy každý sedmý obyvatel České republiky žije a hospodaří sám. Co se týká věku členů jednočlenné rodiny, od roku 2001 do roku 2011 zaznamenala nejvyšší relativní přírůstek (až o 40 %) skupina mezi 30 a 39 lety. (ČSÚ [online], 2014). Je to zvláště z důvodu fenoménu takzvaného singles žití, ale také z důvodu rostoucí rozvodovosti, jež zároveň zapříčiňuje také vznik neúplných rodin. Po rozvodu totiž jeden z partnerů odejde a vytváří se tak z jedné společné domácnosti celkem domácnosti dvě, kdy v jedné z nich žije jeden dospělý člověk a dítě/děti. (Možný, I. 2006) „*Přes svou vzrůstající početnost je neúplná rodina nadále vnímána jako nouzové řešení. Tímto typem rodiny se zvyšuje různorodost českého rodinného života, ale pro většinovou populaci je okrajovým a často přechodným způsobem rodinného života.*“ (tamtéž, s. 255).

Rozvodovost, nebo-li *pokles rodinné stability*, je dalším, hojně se vyskytujícím znakem současné rodiny. Již několik let nás média upozorňují, že rozvodovost neustále stoupá, O. Matoušek (2003, s. 42) uvádí: „...*počet rozvodů se nemění – už od osmdesátých let je stabilizován okolo ročního průměru 30 000. Nepříznivě se však vyvíjí poměr počtu rozvodů ke stu nových sňatků. Ten činil v osmdesátých letech 37 a v současnosti dosáhl hodnoty 56.*“. Verejnost však informace z médií vnímá, a tak mladí lidé do manželství vstupují s tím, že rozvod je věc zcela běžná, a že se možná

rozvedou. Případně se z tohoto důvodu rozhodnou sňatek vůbec neuzavřít. K míře rozvodovosti přispívá také fakt, že rodina v dnešní době už není především společenstvím majetku, a že sňatek už není garantován transcendencí: Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. S rozpadem tradičních společností ztrácelo manželství svou posvátnost a dnes je spíše občanskou smlouvou. (srov. Možný, I. 2006; Možný, I. 1999).

Jak vyplývá z předchozích řádků, s rozvodovostí souvisí další znak současné rodiny, a to *pokles sňatečnosti*. Rozvodovost se stala důvodem ještě vyšší rozvodovosti, a nakonec se přičinila o kolaps vlastního růstu tím, že poklesla sňatečnost. (Možný, I. 1999). Po změně politického režimu u nás se zvýšila dostupnost vysokoškolského vzdělání, vynořila se možnost cestovat nebo podnikat, a tak se i změnily reprodukční strategie dnešních mladých lidí. Muži a ženy začali odkládat uzavření sňatku a založení rodiny, mnohdy spolu však tyto páry žili a žijí několik let nesezdaní, a pokud se později rozhodnou rodinu založit, nevidí důvod, proč uzavírat manželství. (Možný, I. 2006). „Zatímco v roce 1991 žili v nesezdaném soužití spíše rozvedení partneři středního věku, výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011 potvrdily výrazný přesun nesezdaných soužití k mladší věkové složce populace.“ (Český statistický úřad [online], 2014).

Posledním výrazným, ne nevýznamným znakem jsou *změny v reprodukčním chování a změny hodnot*. Hodnotové výzkumy zatím ukazují spíše tradiční hodnotové motivace při vytváření párů, na prvním místě u ideálního partnera stojí hodnota dobrého vztahu k dětem a následuje smysl pro rodinný život, nicméně znovu v souvislosti s rozpadem politického režimu a s nabídkou nových možností, jež před devadesátými lety nebyly tolik dostupné, je stále těžší najít partnera s těmito hodnotami. Zvýšil se tak věk matek prvorodiček, a zároveň se tak snížil počet dětí na pár. (Možný, I. 2006)

1.3. Rodina jako systém

Obecně je systém souborem prvků, mezi nimiž existují interakce. Kromě toho má tento systém interakce také s vnějším světem. To, jak systém funguje, je závislé na vlastnostech jednotlivých částí, ale také na tom, jaká je organizace tohoto systému. Systém má svůj vývoj a svou dynamiku. O pojmu „systém“ se mluví v pedagogice, psychologii i sociologii. (srov. Matoušek, O. 2003; Matějček, Z. 1994). Rodina je ve své podstatě celým společenstvím systémů: *„Je systémem výměny peněz, systémem konzumace potravin, systémem předávání virů a bakterií, systémem nevědomých očekávání, systémem potřeb, systémem psychologických obranných mechanismů atd.“* (Matoušek, O. 2003, s. 75). Kontextový pohled na sociální souvislosti v rodině nás přibližuje k pochopení řetězení příčin a následků, které vytváří určité tendence i omezení ve fungování jednotlivce, a tím i celé rodiny (Helus, Z. 2007). Pokud budeme rodinu chápat jako systém, pomůže to samotné rodině k tomu, aby dobře fungovala, a pomůže to i zvenčí, pracovníkům, jež chtějí s rodinou pracovat. Děti mohou v rodině zažívat nové a nové systémy, pokud některý ze členů rodiny zemře a jiný se narodí nebo pokud dojde u rodičů k rozvodu a posléze dalšímu sňatku s novým partnerem. Rodina je nejenom systémem pro své činnosti, povinnosti a funkce, ale také systémem pro své dílčí subsystémy, a to pro generační příslušnost, pohlaví nebo i povahové rysy. O to více jsou vztahy mezi jednotlivými částmi systému/rodiny provázanější a složitější, a pokud dojde k poruše u jednoho prvku, projeví se to ve funkci celého systému. (Matějček, Z. 1994).

Rodina je nejenom místem vztahů, ale také místem, kde se musí komunikovat. Právě komunikace do značné míry určuje organizaci rodiny, stejně jako její dynamiku. Vše, co se v rodině děje, má nějaký komunikační význam, také to, že se v rodině nekomunikuje a nic neděje, má velký význam na rodinu a její další vývoj. Kromě toho jsou vztahy mezi členy rodiny definovány také pravidly, tím, jak se má který člen chovat. V každodenním životě se tato pravidla projevují ustáleným chováním a stereotypní komunikací. Stereotypy v komunikaci se objevují jak u rodin harmonických, tak i u těch disharmonických a u obou typů rodin mají různé funkce. U těch dobře fungujících stereotypy komunikaci a její průběh usnadňují, u rodin dysfunkčních však problém neřeší, pouze se tak tváří (jedná se například o výčitky z jedné strany a sliby nápravy ze strany druhé). Komunikační stereotypy, které udržují problém, jsou podporovány takzvanými rodinnými mýty, takový mýtus může být vysvětlením, poskytnutím alibi, proč vlastně problém přetrvává. (Matoušek, O. 2003) *„Mýtem si rodina zdůvodní, že to, co dělá,*

nemůže dělat jinak. Mýtem se rodina brání proti vnějším vlivům, které ohrožují její vnitřní organizaci.“ (tamtéž, s. 80).

Systém rodiny je do velké míry také udržován a organizován mocí. „*S ohledem na rodinu ji lze definovat jako schopnost ovlivňovat chování druhých.*“ (Matoušek, O., Pazlarová, H. 2010, s. 89). Jednotliví členové rodiny však mohou být ovlivňováni různými způsoby, jak chováním submisivním, tedy poddajným a ústupným, tak odmítavým chováním. Boj o moc v rodině často znamená boj o kontrolu interakce, to, že jeden člen rodiny chce mít možnost být s druhým ve styku, nebo že chce tento styk odmítnout. Moc a boj o ni jsou tak spjaty se způsoby komunikace a interakce v rodině. (tamtéž).

Už zde zazněla zmínka, že v rámci systému rodiny jsou vytvářeny další, dílčí systémy. Dle S. Minuchina (1974) hovoří O. Matoušek (2003) o třech důležitých subsystémech: Podsystem manželský, rodičovský a sourozenecký. Manželský podsystem je tvořen mezi rodiči a je to systém, do kterého dítě nevstupuje. U rodičovského už je dítě samozřejmou součástí a podsystem sourozenecký je naopak dílčím systémem, jež zahrnuje pouze děti. Rodiče však mají na tento třetí dílčí systém vliv například svým stylem výchovy, jež uplatňují, a jež se u jednotlivých dětí jedné rodiny může lišit. Sourozenectví obecně hraje v systému rodiny důležitou roli. Vztah mezi sourozenci přináší hádky, konflikty, vztek, žárlivost i agresi, zároveň se však děti společně učí, jak být trpělivé, shovívavé a jak se dělit. Učí se domluvě, kompromisům i vytyčení pravidel. Význam samozřejmě také hraje to, kolik dětí se v rodině nachází a jaké věkové rozestupy mezi sebou děti mají, nicméně obecně má na fungování rodinného systému velký vliv to, jak silný je sourozenecký podsystem. (Helus, Z. 2007)

Rodina je systémem také ve vztahu k okolnímu světu. Rodina vytváří a udržuje vztahy se širší rodinou, přáteli, sousedy, organizacemi a podobně. Vztah rodiny a vnějšího světa se týká tří dimenzí (Olivieri, M., E., Reiss, D. 1982 cit. dle Matoušek, O., Pazlarová, H. 2010): Konfigurace popisuje, nakolik rodina vnímá své prostředí jako přehledně strukturované; koordinace popisuje, jak se rodina cítí být vnímána sociálním prostředím; uzavřenost popisuje rovnováhu mezi otevřeností rodiny novým zkušenostem a udržováním rodinných tradic. „*Představa rodiny o sociálním okolí je propojena s představou rodiny o místě, na němž rodina žije.*“ (Matoušek, O., Pazlarová, H. 2010, s. 91). Tato představa zároveň obsahuje informace o tom: „*...kdo a kdy může do rodiny chodit, jak je možné a žádoucí se zapojovat do aktivit místní komunity, jaké služby a*

organizace jsou v okolí dostupné, na kterých místech hrozí určitá nebezpečí, na kterých místech by neměli být členové rodiny viděni apod.“ (tamtéž, s. 91).

Na závěr podkapitoly bych ráda zmínila, že systém rodiny udržují ritualizované činnosti. Obvyklým rituálem bývá společné jídlo rodiny nebo třeba ukládání dětí ke spánku. Ritualizované jsou také svátky a rodinné oslavy. Kromě toho podporuje rodinu v jejím fungování vytváření dalších rituálů, třeba rodinné výlety a jiné společné trávení volného času. (Matoušek, O. 2003)

1.4.Poruchy rodiny

Vedle rodin, které dítěti poskytují dobré zázemí, a které můžeme pojmenovat jako normu, existují také rodiny, kde nedochází k naplňování jejích funkcí, a kde jsou rodiče nedostatečně sladění se svými dětmi. Takové rodiny můžeme označit jako dysfunkční a dítě je tam trvale nebo dočasně, pod vlivem aktuálních tíživých podmínek, zanedbáváno nebo dokonce týráno. Takové rodiny jsou pro dítě rizikem a nebezpečím, rizikem jako potenciálním opožděným, nerovnoměrným či patologickým vývojem, a nebezpečím jako skutečným, každodenním působením nepříznivých a škodlivých vlivů. (srov. Matějček, Z. 1994; Langmeier, J., Krejčířová, D. 2006; Matoušek, O., Pazlarová, H. 2010) Rodina je pro dítě prvním a nejdůležitějším prostředím socializace, prostředím, kde vidí, jakým stylem spolu lidi komunikují, jak se k sobě chovají, co si vzájemně poskytují. Dítě se těmito zkušenostmi bude řídit ve svém dalším životě, ať už jsou tyto zkušenosti pozitivní nebo negativní, jsou pro něj základem, z něhož vychází. Tyto zkušenosti ovlivňují chování jedince ve vlastní rodině, kterou v dospělosti zakládá. (srov. Vágnerová, M. 2004; Pelikán, J. 2007)

Rodiny, které zanedbávají péči o své dítě nebo své děti, a vykazují tak ve svých funkcích poruchy, mají některé z následujících charakteristik (Gaudin, J. G., Polansky, N. A. 1996 cit. dle Matoušek, O., Pazlarová, H. 2010, s. 49.): *„Špatně zvládají provoz domácnosti, fungování domácnosti je chaotické; chybí jim vedení ve smyslu absence rodinné autority; vykazují více zdravotních problémů; jsou hůře schopny řešit konflikty; jsou méně soudržné; méně vyjadřují své pocity ve slovech.*“ U dítěte samotného jsou pak znaky zanedbávání pozorovatelné ve dvou základních oblastech: fyzická péče a citový a rozumový vývoj. Fyzická péče zahrnuje celkovou péči o dítě, stav bytu/domu a vybavení domácnosti, nedbalost, zdravotní péče. Druhá oblast sleduje rozvoj (koníčky a

volnočasová aktivita dítěte), citový chlad, podporu vývoje superega (např. respekt k vlastnictví druhých; usměrňování aktivit dítěte) a materiální zajištění. (Polansky, N. A. 1981 cit. dle Matoušek, O., Pazlarová, H. 2010)

Mezi pravděpodobně nejzávažnější poruchy rodiny se řadí týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Tyto poruchy jsou označovány anglosaskou zkratkou CAN, tedy Child Abuse and Neglect. Syndrom CAN znamená poškození fyzického, psychického nebo sociálního stavu a vývoje dítěte, které vzniká na základě chování dospělého člověka (- nemusí se tedy vždy jednat jen o rodiče -) k dítěti. Toto chování je nenáhodné a ve společnosti hodnoceno jako nepřijatelné. Pokud se blíže podíváme na formy, příznaky a následky týrání, zneužívání a zanedbávání, poznáme, že pojem „syndrom“ není zcela výstižný, protože formy i projevy ohrožení dítěte jsou velmi rozmanité. Samotné týrání dítěte může probíhat ve formě týrání tělesného, psychického nebo kombinací obou těchto typů, kdy týrání může nabývat zvláštních forem, které bývají ještě hůře rozeznatelné. Jednou z nich je takzvaný „syndrom barona Prášila“, neboli Münchhausenův syndrom v zastoupení, kdy (nejčastěji) rodič podněcuje vznik patologických stavů dítěte tím, že mu podává různé léky, chemické prostředky, nadměrné množství soli apod. Zároveň může dítěti při ošetřování drobných zranění tato zranění rozdírat a zvětšovat, následně pak žádá po lékařích odbornou péči, vyžaduje speciální zákroky a léky, u nichž později nedodrží dávkování. V přítomnosti jiných dospělých se rodič chová k dítěti vřele a láskyplně, projevuje strach ve vztahu ke zdravotnímu stavu dítěte, o to hůře se samozřejmě tento způsob týrání zjišťuje. Co se týká tělesného a psychického týrání, dokážou dospělé osoby vymyslet a praktikovat nejrůznější formy tohoto ohrožování dítěte, přičemž u týrání psychického je opět mnohem těžší nebezpečí prokázat, neboť u něj nejsou přítomny zjevné příznaky v podobě zlomenin, podlitin, popálenin a drobných ran, jako je tomu u týrání tělesného. U psychického týrání je rozlišeno pět subtypů: pohrdání, terorizování, izolování, korumpování, odpírání emoční opory. Nejčastějšími důsledky pak bývá narušení sebepojetí a osobnostního vývoje dítěte, deprese a úzkost, riziko suicidálního jednání. (Krejčířová, D. 2007) Obecně je atmosféra jakékoliv formy násilí v rodině pro dítě velmi škodlivá a ohrožuje fungování dítěte v emoční regulaci, ve vazbě (attachmentu), pocitu jáství a ve vztazích s vrstevníky. (srov. Elliott, J., Place, M. 2002; Cicchetti, D., Toth, S. L. 1995 cit. dle Elliott, J., Place, M. 2002)

O zneužívání dětí nehovoříme pouze ve smyslu zneužívání sexuálním, ale také ve smyslu zneužívání k práci. I přes zákonná opatření států a nadnárodních organizací je námezdní práce dětí ve světě stále dosti rozšířeným jevem. Přesto se budeme více zabývat

právě zneužíváním sexuálním, jímž se označuje nejenom pohlavní styk s dítětem, ale také široká škála nevhodných forem sexuální aktivity od dospělého směrem k dítěti. Může se jednat o formu dotykovou, ale také bezdotykovou, kdy je za zneužívání považováno přihlížení sexuálním aktivitám, pornografickým videozáznamům a podobně. Jako sexuální zneužívání jsou označovány i některé výkony prováděné na genitálu jako součást náboženského obřadu. Kromě věku dítěte je důležitým indikátorem pohlavního zneužívání také postoj dítěte k sexuální aktivitě. Mezi příznaky a následky sexuálního zneužívání patří opoziční vzdor dítěte, deprese, nespavost, noční děsy, somatické obtíže, disociace, ztráta paměti. Zhruba u poloviny případů jsou tyto příznaky spojeny s posttraumatickou stresovou poruchou, kdy dítě v představách opakovaně prožívá své trauma. Mezi dlouhodobější následky sexuálního zneužívání patří narušení sebepojetí, poruchy ve vztazích a deformace vlastního sexuálního fungování. (srov. Elliott, J., Place, M. 2002; Krejčířová, D. 2007)

Základní znaky zanedbávání jsou již popsány výše, dodejme pouze, že D. Krejčířová (2007) sleduje příznaky zanedbávaného dítěte ve dvou hlavních oblastech: tělesné zanedbávání, psychická deprivace. První se týká výživy, oblečení, bytu, hygieny, léčby a školy. Druhá oblast sleduje oblast péče o duši dítěte.

Z. Helus (1987) vidí rodinu jako rizikovou, pokud rodiče nenechají své děti prosadit si, co potřebují. Pokud se jejich výchova omezuje na příkazy a zákazy, nemůže dítě přispívat ničím ze sebe samotného, potlačuje to jeho spontaneitu i jeho osobnost. Ta se ale později stejně může prosadit: *„Dlouho potlačovaná potřeba dítěte projevit se po svém, být také samo sebou, náhle propuká v primitivní, hrubé, opozičnické a zaslepené síle.“* (tamtéž, s. 119). Protože tato potřeba nebyla výchovou rozvíjena a usměrňována, prosazuje se bezohledností.

Úskalím rodičovské péče je také to, pokud mají rodiče potřebu plnit si své sny prostřednictvím dětí. Dítě je v jejich očích „vyvolené“ k dané profesi či danému koníčku, a pokud by se dítěti ve zvoleném oboru nedařilo, cítili by se zklamaní a okradení. Dítě tak má mnohdy pocit, že nemá volbu, že musí dělat, co se po něm chce, a pokud se mu to skutečně nedaří, má to negativní vliv na jeho sebevědomí. Takový člověk může být v dospělosti labilní, bez životních cílů a plánů. (Helus, Z. 1987)

S předchozím problémem rodinné výchovy souvisí filozofie rodičů, kdy jejich dítě má být za všech okolností perfektní. Pro takové rodiče je nepřijatelná představa, že jejich dítě neudělá na každého ten nejlepší možný dojem. To znamená, že dítě žije v neustálé úzkosti, že se mu něco nepodaří, že udělá něco špatně, a je proto vyčerpané, nemá radost

z žádné činnosti. Důsledkem je narušení vztahu dítěte a rodičů, pocity méněcennosti. Úspěšné perfekcionista dítě zase má své sebevědomí dosti zvýšené, cítí nad ostatními převahu a tuto převahu vkládá do svých vztahů. (Helus, Z. 1987)

Rizikem je také opačný přístup, pokud rodiče dítěti vyčítají, co všechno mu dali, jak dobře o něj pečují, kolik s ním mají starostí, a že dítě je nevděčné a nemá k nim ohled. Dítě se má za sebe stydět, již od útlého věku trpí výčitkami svědomí a má pocit, že se nemůže napravit, že je předem odsouzeno. V období pubescence se pak potlačená přirozenost a spontaneita může projevit v podobě impulzivního vzteku a nenávisti. (Helus, Z. 1987)

Závažným výchovným úskalím je dále i nadměrné a stálé ochraňování dítěte před nepřátelským světem. Rodiče vidí okolní svět jako zlý a zaujatý vůči jejich dítěti, a dítě je tak kvůli nim stavěno do nezáviděníhodné pozice, protože rodiče kvůli svému dítěti vstupují do konfliktů. Následkem toho se dítě nenaučí odpovědnosti, je pasivní, případně se chová lstivě a vypočítavě. U některých dětí se zase formuje zatrpkllost k ostatním lidem a nedůvěra ke světu. (Helus, Z. 1987)

A rizikem rodinné výchovy je v neposlední řadě i to, pokud se dítěti dostane na stejné chování pokaždé jiné zpětné vazby. Ve výchově takových rodičů chybí zásadovost a ustálené hranice, podle nichž by řešili různé výchovné problémy. Ve výchově by měly být brány ohledy na kontext situace a zvláštnosti dané chvíle, nemělo by to být však jádrem výchovy. Důsledky výchovy, která se dá označit jako „jednou tak, jindy zase jinak“ jsou ve vývoji vůle, v pevnosti charakteru a mezilidské soudržnosti: *„Dítě si postupně osvojuje zkušenost, že všechno je možné tak i jinak, že nic není tak divoké, jak se zdá, že s lidmi kolem se to musí umět a nebo je prostě nebrat tak moc v úvahu.“* (Helus, Z. 1987, s. 140).

Kromě toho také Z. Helus (2009) tvrdí, že výchova dnešních dětí je v některých aspektech odlišná od výchovy dětí předchozích generací. A i v těchto aspektech se můžou ukrývat různá úskalí, představující pro funkce rodiny potenciální nebezpečí. Dítě dnes totiž vyrůstá ve světě médií, je už od útlého věku vystavováno informacím z rádia, televize a počítače, význam času se relativizuje, dítě může být v kontaktu s lidmi po celém světě a dovídat se informace o tomto světě. Komunikační technologie však také nabízí rozmanité způsoby zábav posilujících nežádoucí postoje a názory. Kromě toho dnešní děti vyrůstají v dostatku. Na trhu je dnes k dostání jakékoliv zboží a v jakémkoli množství, a dítě je vystavené působení reklamy a nabídek trhu. Rodina se tak může dostat

do vleků těchto nabídek, jimž nedokáže odolávat a žít v konzumu na úkor řešení závažných skutečností.

2. Dětský domov

2.1. Umístění do dětského domova, legislativa

Náhradní výchova má v České republice dvě základní podoby – náhradní rodinou péči a ústavní výchovu. Při náhradní rodinné péči je dítě vychováváno dospělými, které lze označit jako náhradní rodiče, tito rodiče poskytují dítěti takovou péči v prostředí, které se co nejvíce podobá prostředí přirozené rodiny. (Bubleová, V., Kovařík, J. In Matějček, Z. a kol. 1999) Druhou formu náhradní rodinné péče můžeme definovat takto: *„Ústavní výchovu lze vymezit jako umístění dítěte do péče školského zařízení určeného pro výkon ústavní výchovy na základě rozhodnutí soudu, jehož účelem je dočasně – tj. po dobu nezbytně nutnou – zajišťovat dítěti náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání; a to za podmínek podporujících sebedůvěru dítěte, rozvíjejících citovou stránku jeho osobnosti a umožňujících jeho aktivní účast ve společnosti s ohledem na potřeby odpovídající jeho věku.“* (Motejl, O. a kol. 2007, s. 66). Předchozí kapitola uváděla možné poruchy rodinné výchovy, na základě důsledků těchto poruch může soud rozhodnout o umístění dítěte do dětského domova. Nejčastějšími důvody pro nařízení ústavní výchovy dle L. Krausové a V. Novotné (2006) jsou: Smrt rodičů dítěte; odložení a opuštění dítěte rodiči; dítě je zanedbáváno, týráno či zneužíváno; dítě má výchovné problémy a rodiče nejsou schopni se o dítě starat; jedná se o dítě s postižením a rodiče nejsou schopni mu zajistit náležitou péči; rodiče mají dlouhodobé fyzické či psychické onemocnění, a nejsou proto schopni se o dítě postarat.

S platností od 1. ledna 2014 byl zrušen zákon o rodině z roku 1963, od tohoto data upravuje rodinné právo včetně institutů náhradní rodinné péče občanský zákoník, tedy zákon číslo 89 z roku 2012. Nový občanský zákoník ([online], 2012) uvádí, za jakých podmínek je ústavní výchova nařízena: *„Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby.“* (část druhá, hlava III, díl 4, § 971). Zároveň nedostatečné bytové nebo majetkové poměry nemohou být samy o sobě důvodem k rozhodnutí soudu o ústavní výchově. Soud při rozhodnutí o ústavní výchově označí zařízení, do nějž bude dítě umístěno. A ústavní

výchova je nařízena na dobu nejdéle tři roky, tuto dobu lze však opakovaně prodloužit, pokud nepominuly důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena. Pokud tyto důvody pominou, nebo pokud je možné dítěti zajistit jinou než ústavní péči, soud neprodleně ústavní výchovu zruší a zároveň rozhodne o tom, komu bude dítě svěřeno do péče. Při nařízené ústavní výchově má soud za povinnost nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, nebo zda není možné dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, proto si vyžádá zprávy z příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, vyjádření dítěte i jeho rodičů. Dle zákona číslo 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (v novele zákona číslo 333/2012) patří mezi zařízení ústavní výchovy také dětský domov. V dětském domově je zajišťována péče dětem, které nemají závažné poruchy chování. Vzdělávání těchto dětí probíhá ve školách, jež nejsou součástí dětského domova. Ve vztahu k dětem plní dětský domov zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Do dětského domova jsou umisťovány děti zpravidla ve věku od tří do osmnácti let a také nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina, v níž může být nejméně šest a nejvíce osm dětí, počet organizačních jednotek v jednom dětském domově je od dvou do šesti rodinných skupin.

Vyhláška číslo 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních (v novele vyhlášky 198/2015) uvádí některé náležitosti přijetí dítěte do dětského domova: Dítě má s některým ze zaměstnanců dětského domova vstupní pohovor, kde je seznámeno s vnitřním řádem domova, s právy a povinnostmi, které má a s režimem zařízení. Dítě je přiděleno do některé z rodinných skupin, dostane své lůžko, svou skříň a své osobní potřeby. Dítěti je vypracován program rozvoje osobnosti.

Umístění dítěte do dětského domova je v neposlední řadě řízeno také zákonem číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (v novele zákona 401/2012). Právě orgán sociálně právní ochrany dětí totiž jedná v nejlepším zájmu dítěte, a pokud rodiče dítěte zemřeli, nebo pokud nejsou schopni se o své dítě řádně postarat, podává orgán sociálně- právní ochrany dítěte návrh soudu na nařízení ústavní výchovy. Orgán sociálně-právní ochrany dítěte také podává soudu návrh na prodloužení či zrušení ústavní výchovy.

2.2. Příležitosti a rizika dětského domova

O ústavní výchově bylo již napsáno poměrně mnoho odborných publikací, méně se však odborníci vyjadřují k problematice dětských domovů. Ještě méně publikací najdeme, pokud se chceme dozvědět o příležitostech, které domovy poskytují dětem a mladistvým, častěji se o dětských domovech píše jako o zařízeních, v nichž u dětí vzniká deprivací syndrom, a jež skutečnou rodinu připomínají jen vzdáleně. Přesto se domnívám, že dětské domovy vznikly za nějakým účelem, a že velké spoustě dětí poskytují v pozitivním smyslu to, co jim rodina poskytnout nemůže.

Pojem domov zahrnuje minimálně čtyři prolínající se linie (Škoviera, A. 2007): Domov je budovou a obytným prostorem, v němž žijeme. Je to technický aspekt našeho žití, kterému můžeme přiřknout různé přívlastky – velký, skromný, luxusní, ... Tato linie se u dětských domovů v posledních letech velmi proměnila a žití v dětském domově z tohoto pohledu skutečně velmi připomíná žití v rodině. S druhou linií domova je spojeno složití obyvatel. Domov tvoří rodiče, děti, sourozenci i další příbuzní. Dětský domov se v tomto od „skutečného“ domova značně odlišuje – mnohdy tam spolu žijí sourozenci, kromě nich je ale dětský domov spíše místem, kde spolu žijí přidělené děti ve více či méně kamarádkém vztahu. A rodiče pak nahrazují dospělí, jež za těmito dětmi chodí do práce. Ve třetí linii jsou kamarádi, sousedi i další lidé ze širšího sociálního prostředí, domov je tam spojen se životními událostmi a známými místy, je místem vzpomínek. Dětský domov může v této linii nejlépe suplovat reálný domov dítěte, ten totiž u dětí v dětských domovech bývá mnohdy patologickým prostředím, a tak si tyto děti teprve v podmínkách dětského domova mohou vytvářet hezké vzpomínky na dětství. Poslední linie odráží genetickou a generační kontinuitu života. Domov je to, co je spojeno s našim dětstvím a zároveň i to, co spoluvytváříme v dospělosti se svým partnerem a svými dětmi. Tato linie je naplněna potřebou někam a k někomu patřit. Dětský domov je schopen modelově nabízet generační kontinuitu, genetickou kontinuitu však nezabezpečí a zpravidla nezabezpečí ani kontinuitu rodinných tradic a rituálů, romské děti nemají zajištěnou ani kontinuitu etnickou. „*Navzdory tomu se v mnoha případech daří saturovat potřeby blízkých vztahů lépe než tomu bylo v biologické rodině. Mnohé děti se v dospělosti vracejí do dětského domova (pokud tam tedy ještě pracuje „jejich“ člověk) a považují ho za svůj „rodičovský dům“.*“ (tamtéž, s. 115).

Příležitosti i rizika dětských domovů se skrývají už ve funkcích, jež poskytují ústavní zařízení. Tyto tři hlavní funkce jsou (Matoušek, O. 1999, s. 22): *Podpora a péče*. Tato

funkce převažuje právě u dětských domovů, ty totiž poskytují zázemí a péči, bez nichž se děti nemohou obejít. Kdyby dětské domovy neexistovaly, byla by kvalita života mnoha dětí velmi nízká, některé by nedokázaly vůbec přežít. *Léčba, výchova a resocializace*. Tato funkce se týká především léčebných zařízení a zařízení pro mládež i dospělé v riziku, avšak i v dětských domovech se mnohdy vychovatelé snaží o změnu stavu (chování) u svých svěřenců. *Omezení, vyloučení a represe*. Tato funkce není u dětských domovů zamýšlená, nicméně právě i u obyvatel dětských domovů může docházet k nálepkování a stigmatizaci.

Obecně je snahou dětských domovů vytvoření co nejoptimálnějších podmínek pro zdravý vývoj dítěte, a to takovým stylem, že dětský domov bude co nejúčinnější náhradou za ztracení vlastního rodinného zázemí (Švancar, Z., Buriánová, J. 1988). O. Matoušek a H. Pazlarová (2010) uvádějí, že jistá malá část dětí se speciálními potřebami může mít prospěch z pobytu v dětském domově. Zároveň však uvádějí, že: „...název „dětský domov“ nevyjadřuje tutéž kvalitu výchovného prostředí jako výraz domov, jímž označujeme místo, kde normálně v rodině vyrůstá dítě.“ (tamtéž, s. 61). Největším rizikem je tedy právě to, že dítě vyrůstá mimo svou primární rodinu či mimo náhradní rodinnou péči. Naše kultura zdůrazňuje vliv rodičovské péče na to, jakým způsobem se utváří povaha dítěte i vliv rodiny na to, zda bude dítě v dospělosti v duševní rovnováze (Matoušek, O. 2003). Předpokládá se, že citové vazby, které vznikají mezi vychovateli dětských domovů a dětmi, jež jsou umístěny v dětských domovech, nejsou tak pevné a intenzivní jako je tomu u citových vazeb vznikajících po adopci nebo svěření dítěte (Langmeier, J., Matějček, Z. 2011). Na druhou stranu však nelze vidět vinu za nepříznivé působení ústavů na vychovatelích: „Ti často jednají s nejlepšími úmysly a vydávají mnoho sil na to, aby dětem kompenzovali nepřítomnost rodiny.“ (Matoušek, O., Pazlarová, H. 2010, s. 61). Zároveň se dnešní dětské domovy snaží co nejvíce podobat skutečné rodině – vytváří rodinné klima, čemuž napomáhá také zmenšení distance mezi obyvateli a pracovníky, větší spontánnost jejich společných vztahů, trend minimalizace ústavní péče, jež znamená zmenšení velikosti dětských domovů a vytváření rodinných skupin s maximálním počtem osmi dětí. Dětské domovy se snaží o co největší naplnění potenciálu každého z dětí a rozhodně je můžeme označit jako ústavy, jež umožňují důstojnou existenci vybraným skupinám lidí. (srov. Matoušek, O. 1999; Mühlpachr, P. 2001; Švancar, Z., Buriánová, J. 1988) Kromě toho se v dětských domovech dbá na to, aby dítě neztratilo kontakt a vazbu na svou primární rodinu, podle A. Škoviery (2007) S. M. Lasson (1992) dokonce tvrdí, že dětský domov se má s rodinou v péči o dítě vzájemně

doplňovat. Doprovázení návštěv rodičů dítěte v dětském domově je důležitou součástí sanace rodiny, je tím více důležitější, čím je dítě mladší a má přímý vliv na propívání dítěte v zařízení (Bechyňová, V., Konvičková, M. 2011).

Na dítě po umístění do dětského domova číhá řada rizik a nebezpečí. Specifická životní situace, v níž se tyto děti nachází, může ohrozit jejich vývoj v kognitivní, sociální i emocionální složce osobnosti, dítě mívá ohrožené sebepojetí a vzory a příležitosti k sociálnímu učení, ohrožena je také jeho sociální stabilita (Vojtová, V. 2010), také proto probíhá umisťování mládeže do dětských domovů se vší opatrností (Langmeier, J., Matějček, Z. 2011), až když je prokázáno, že není možné jiné řešení, a že tedy dětský domov poskytne dítěti či mladistvému kromě rizik také množství příležitostí.

2.3.Specifika vývoje dítěte v dětském domově

Specifika vývoje dětí vyrůstajících v dětských domovech jsou spojena s riziky samotného dětského domova, o nichž jsem psala v předchozí kapitole, stejně jako s riziky a nebezpečími, s nimiž se setkávaly ve své primární rodině. Děti, které vyrůstají v podmínkách dětského domova, jsou ohroženy v kognitivní, sociální i emocionální složce osobnosti, nepříznivé účinky ústavní výchovy, které se do těchto složek osobnosti promítají, uvádí již literatura šedesátých let minulého století (srov. Matoušek, O. [online] 2007; Vojtová, V. 2010). „*V dětských domovech žijí děti ze sociálně nefunkčních rodin. Tyto děti jsou ve svém vývoji poznamenány nedostatkem příležitostí pro rozvoj takových kompetencí, které by jim umožnily dobře a efektivně fungovat v sociální interakci. Jsou vysoce rizikovou skupinou, která je ohrožena ve vývoji.*“ (Němec, J., Vojtová, V. 2009, s. 121). A. Škoviera (2007) píše o výzkumech, které dokládají znevýhodnění už na biologické úrovni dětí v ústavní výchově, což souvisí s genetickým základem těchto dětí, prostředím, v němž dítě vyrůstá a chováním matky v období těhotenství. Dále uvádí zaostávání intelektové úrovně dětí v dětských domovech, avšak s poznámkou, že pokud je prostředí domova podnětné a příznivé, handicap se výrazně mění, a také postižení osobnostních charakteristik dětí v ústavní výchově. U dětí v náhradní výchově lze také zaznamenat zvýšený neuroticismus nebo vývoj osobnosti, který je odlišný od normy. K sociální složce osobnosti uvádí O. Matoušek ([online], 2007) toto: „*Děti vyrůstající v ústavěch mají špatnou schopnost vcítovat se do druhých lidí, neorientují se dobře v mezilidských vztazích, často neumějí řešit konflikty bez agresivity, mají nízké*

sebehodnocení, hůře se orientují v morálních normách a v hodnotových dilematech. Proto jsou „úspěšnými“ kandidáty na všechny myslitelné způsoby sociálního selhání od závislosti na drogách, přes kriminalitu, prostituci, neschopnost dosáhnout vyšších úrovní vzdělání, uplatnit se dobře na trhu práce, založit si vlastní funkční rodinu, až po horší tělesné i duševní zdraví a celkově nižší kvalitu života.“ ([online], s. 4). M. Zelina (1980 cit dle Škoviera, A. 2007, s. 47) konstatuje poznatky z několikaletého sledování dětí v institucionální výchově: Průměr inteligenčního kvocientu těchto dětí v prvním ročníku školy má hodnotu 74; zároveň s dospíváním dítěte se více shoduje jeho biologický a mentální věk; struktura intelektových schopností dětí v dětských domovech se podobá struktuře dětí s podprůměrnými intelektovými schopnostmi v běžných školách; děti v dětských domovech mají slabší pozornost ve srovnání s dětmi v běžných školách; děti v ústavní výchově mají pravděpodobně potenciál dalšího vývoje mentálních schopností, neboť výkonová, neverbální složka je vyšší než složka verbální (vědomosti); krátkodobá paměť nebývá opožděná; slovní zásoba a schopnost vymezení pojmu je u mladších školních dětí v ústavní výchově méně kvalitní, avšak toto opoždění se s věkem snižuje; schopnosti dětí z dětských domovů se s věkem zlepšují, do sedmého ročníku základní školy jsou však stále pod průměrem.

Z. Matějček (1992) zmiňuje, jak se mohou děti v ústavní výchově jevit. Uvádí několik typů těchto dětí (tamtéž, s. 203 – 204): *Typ dobře přizpůsobivý* je takový, který se nejeví nijak nápadně, dobře se přizpůsobuje prostředí. *Typ útlumový* se jeví pasivně až apaticky. *Typ náhradního uspokojení* kompenzuje nedostatek citových podnětů přepjatou aktivitou v jiných oblastech. Pro *typ sociálně aktivní* je typický zvýšený sociální zájem o okolí, stejně přátelské chování ke všem bez rozdílu. *Provokativní typ*, který se podobně jako typ náhradního uspokojení realizuje v jiných oblastech, a to konkrétně domáháním pozornosti provokacemi. Typ, jež vykazuje *zanedbanost* a známky této zanedbanosti si přenáší z rodiny do dětského domova. Dítě s *poruchami chování*, pro které je vhodnější jiný typ školského zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, než-li je dětský domov. Děti *neurotizované předchozím životem v konfliktním rodinném prostředí*.

S různými typy dětí, které můžeme vidět v podmínkách dětského domova, souvisí problém citové deprivace dětí v dětských domovech. „*Na dětech vychovávaných v ústavní péči byl problém psychické deprivace objeven a nejvíce zkoumán. První překotné závěry, jež žádaly zrušení dětských domovů, jsou dnes již dávno překonány. Jednak je jisté, že přes všechny snahy zůstane vždy určitý počet dětí, pro něž bude ústavní péče nezbytná, jednak se podařilo prokázat, že zlepšením ústavů lze nepříznivé vlivy*

ústavnictví omezit.“ (Langmeier, J., Matějček, Z. 2011, s. 352). Dosud bohužel nebyla nalezena kriteria, podle kterých by se dalo usuzovat, které dítě bude dobře snášet ústavní výchovu, a které nikoliv. Zároveň, pokud se dítě dostane do dětského domova už v nízkém věku, není určeno, jak přesně se má chovat personál dětského domova, aby co nejlépe nahradil péči a podporu rodičů tohoto dítěte, nejvíce se spoléhá na instinkt a osobní zkušenost vychovatelů. Byly však už také zaznamenány mnohé případy dobrého citového vyrovnání se dítěte s přechodem z rodinného prostředí do prostředí dětského domova. Zda se u dítěte objeví deprivací syndrom, je pak závislé na několika činitelích: Na věku dítěte, přičemž lépe se s podmínkami dětského domova vyrovnávají adolescenti. Na tělesném a duševním stavu dítěte, který souvisí i s resiliencí a schopností vyrovnávat se nepříznivým vlivům života. Na rodinné situaci, kdy záleží i na důvodu umístění dítěte do dětského domova. A v neposlední řadě na předpokládané době, po kterou bude dítě v dětském domově žít. Projevy psychické deprivace pak jsou popsány již výše a mohou mít vliv na celý další život dítěte. (Langmeier, J., Matějček, Z. 2011)

Kromě rozdílů ve vývoji dětí v dětských domovech však musíme mít na paměti také mýty a překážky, které se právě v souvislosti s přemýšlením o rozdílném vývoji těchto dětí objevují. Jsou to mýty, jež nás nutí k myšlence, že všechny děti v dětských domovech mají odlišný, tedy patologický vývoj, že všechny tyto děti vykazují průměrné a podprůměrné kognitivní výkony, že každé takové dítě trpí deprivací syndromem a podobně. S. Rockwell (1998 cit. dle Šolcová, I. 2009, s. 27-28) poukazuje na čtyři takové mýty: *Mýtus předurčení (predetermination)*, jež nás vede k představě, že dítě nemá šanci vymanit se z pout své původní rodiny, z její nízké socioekonomické úrovně, ze závislosti rodičů, z násilí, proher, a tak dále. *Mýtus nenapravitelného přesvědčení (irreparable damage)* zase vyvolává představu, že negativní zkušenosti, které dítě zažilo, na něm zanechají trvalá poškození, která se budou projevovat v jeho dospělém životě. *Mýtus o shodnosti (identity)* vede k dojmu, že závěry a hodnocení, jež o dítěti máme, poskytují o dítěti úplnou, dostatečnou a správnou informaci. Čtvrtý mýtus je pojmenován jako „*nakonec je to jedno*“ (*myth that ultimately „it does not matter“*) a vede k pocitu, že ke změně stejně nedojde, když k ní nedošlo doposud.

2.4. Vychovatel v dětském domově

Dle zákona číslo 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících (v novele zákona číslo 379/2015) je vychovatel v dětském domově pedagogickým pracovníkem. Dle

tohoto zákona je pedagogickým pracovníkem ten, kdo: „...koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálněpedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (dále jen "přímá pedagogická činnost");...“ (tamtéž [online] §2, odst. 1). Vzdělání vychovatele v dětském domově je pak vysokoškolské, zaměřené na speciální pedagogiku nebo sociální pedagogiku; nebo vyšší odborné a zaměřené na speciální pedagogiku; případně má tento pracovník vzdělání stanovené pro vychovatele.

R. Pospíšil ([online] 2009) uvádí obecné rysy a charakteristiky, které by měl pedagog vykazovat. Jedná se o schopnost neuspokojit se se současnou úrovní dítěte, být zásadový, optimistický, taktní ve smyslu sebeovládání se, klidný, angažovaný v přístupu k dětem a v práci s nimi, spravedlivý. Dále by měl být reflexivní ke své činnosti, ale i ve vztahu k dětem. A práce pedagoga samozřejmě klade na člověka vysoké požadavky ohledně jeho charakterových vlastností – zde je možné uvést například tyto přívlastky: otevřený, obětavý, svědomitý, odpovědný, vytrvalý, zdvořilý. Vychovatel v dětském domově je však dle A. Škoviery (2007) něco víc než jen pedagog, je to osoba, která každý den řeší dilema, zda má nahrazovat rodiče, a pokud ano, tak do jaké míry. Jeho funkce je velmi složitá, na jedné straně je vychovatelství „pouze“ zaměstnáním, na straně druhé však je výchova dětí a mladistvých práce, která s sebou nese odpovědnost za to, jakým způsobem bude dítě vyrůstat a jaký dospělý jedinec z něj bude. Konkrétněji je na práci vychovatele dětského domova kladeno minimálně šest skupin požadavků: V první řadě se od něj očekává to, že bude vychovávat, snažit se rozvíjet každé dítě, s nímž se v rámci svého zaměstnání setká. Bude reflexivní a flexibilní, spíše tvořivý než mechanicky pracující. Druhá skupina očekávání jde směrem od vedení konkrétního dětského domova. Ředitel vyžaduje plnění jím zadaných úkolů, očekává řád a pořádek. Zřizovatel domova chce ne plně vysokoškolsky kvalifikovaného pracovníka, protože bude levnější pracovní silou. Mládež v dětském domově očekává oporu, bezpečí, zaujetí a legraci. V páté skupině jsou očekávání ohledně „univerzální použitelnosti“ vychovatele, kdy tento vychovatel bude dbát na čistotu a pořádek. A očekávání mají také rodiče umístěných dětí. U nich lze vidět celou řadu postojů, například třeba apatii, ochranný postoj nebo vytvoření „koalice“ s dítětem.

Společně s trendem deinstitucionalizace se proměňuje právě i role a postavení vychovatele dětského domova. Vychovatel nemá suplovat rodiče, přesto jeho postavení se dnes podobá rodičovství více, než tomu bylo v dřívějších letech. Vychovatel má

na starost obvykle maximálně osm dětí ve své rodinné skupině, tato rodinná skupina obývá prostor, který se více podobá bytu – má svou kuchyň, svůj obývací pokoj a několik menších dětských pokojů. Zároveň byly odbourány některé služby – dříve byly součástí dětských domovů švadleny, pradelny a uklízečky, dnes se jejich náplně práce ujali právě vychovatelé, kteří se snaží k těmto činnostem vést také děti v dětském domově. Vedle toho je však náplní práce vychovatele také administrativa, kvůli které mnohdy nemá čas věnovat se dětem, vyslechnout si jejich problémy, promlouvat s nimi, vést je, vychovávat. (Škoviera, A. 2007)

Z. Helus (2009, s. 265) k tomu dodává, že aby se dítě rozvíjelo jako osobnost, musí sám vychovatel být rozvinutou osobností: „*To, že učitel sám je rozvinutou osobností, to, že své osobnostní kvality svými postoji, svým jednáním a vůbec tím, kým je, ztělesňuje, je dítěti nejúčinnějším podnětem, aby se jako osobnost rozvíjelo.*“. Toto „rozvinutí“ se projevuje v rovině lásky, kdy vychovatel není jenom tím, kdo plní své pracovní povinnosti, ale také někdo, komu na dětech záleží, někdo, kdo s nimi prožívá důležité události a někdo, kdo jim dokáže přesvědčivě dát najevo, že mu na nich záleží. Kromě toho je vychovatel také někým, kdo tvoří dílo, a to dílo nezávislé osobnosti, ve kterou se dítě rozvíjí.

A osobnost vychovatele dětského domova je řízena v neposlední řadě také určitými principy. Mezi tyto principy se mezi prvními řadí diskrétnost, dále i partnerský přístup, přístupnost obecně, rovnost, respekt a profesionalita (poradenské centrum Otevři dveře [online]).

3. Nahlížení na instituci dětského domova a na obyvatele této instituce

3.1. Názory na výchovu v dětském domově

O tom, jak je nahlíženo na zařízení dětských domovů a na kvalitu jejich výchovy, jsem se již částečně zmínila v kapitolách o rizicích a příležitostech dětských domovů a odlišnostech v osobnosti dětí v dětských domovech. Odborná veřejnost obvykle zdůrazňuje nedostatečnost ústavní výchovy ve srovnání s výchovou v rodině a možnost vzniku citové deprivace u dětí v ústavní výchově. Na základě těchto názorů může i neodborná veřejnost nahlížet na výchovu v dětských domovech a na mládež, která v dětských domovech vyrůstá, s despektem. Osmé číslo Učitelských novin z roku 2011 (Opravil, M. [online], 2011) uvádí nejčastější mýty, o nichž se mluví v souvislosti s dětskými domovy a jejich obyvateli. Jedním z nich je právě vzniklá citová deprivace u dětí v dětských domovech. Musíme si však uvědomit, že dětské domovy se od šedesátých let, kdy je navštěvoval Zdeněk Matějček, který se u nás zabýval problematikou psychické deprivace, v mnohém změnily (Sobotková, I. [online], 2009). Další názor tvrdí, že každá rodina je lepší než dětský domov. Musíme si uvědomit, že děti jsou z rodin odebrány z důvodu psychického nebo fyzického týrání, zneužívání nebo zanedbávání. Je pravda, že Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve své Statistice dětí v institucionální výchově ([online], neuvedeno) uvedlo, že v letech 2008/2009 se v dětských domovech v České republice nacházelo 4 739 dětí a mladistvých, což je o 82 dětí více než v období 2003/2004, což je znepokojující především vzhledem k poklesu natality v předchozích letech. Na druhou stranu ale musíme mít na paměti, že soud umísťuje dítě do dětského domova až po důkladném zvážení, zda není pro dítě vhodnější jiná forma výchovy (Matejček, Z., Langmeier, J. 2011). Další mýtus může mít následky na sebepojetí dětí v dětských domovech, protože tvrdí, že dětské domovy vychovávají delikventy. Některé děti a někteří mladiství v dětských domovech se jistě dopouštějí přestupků i trestných činů, nicméně nelze konstatovat, že by tato mládež nepáchala trestnou činnost, pokud by vyrůstala v rodině nebo náhradní rodinné péči.

I. Sobotková ([online], 2009) píše, že problematika ústavní péče je u nás v posledních letech hodně medializována a kritizována. Z médií se dozvídáme, že zařízení „drží děti za zdi“, že Česká republika má nejvíce z vyspělých států Evropy dětí v ústavní výchově a podobně. Jistě je fakt, že rezervy v náhradní péči o dítě stále jsou, zároveň je nutné

připustit, že výchova v dětském domově se nikdy nemůže rovnat výchově ve funkční rodině, zároveň však je nemožné zařídit, aby všechny rodiny byly plně funkční. Rozhodně existují zařízení, která jsou vzhledem k potřebám dítěte lepší, a která jsou horší, ve velké míře je to závislé na vedení daného dětského domova, média však mají tendenci výchovu dětských domovů pouze očerňovat. Jistá specifika vývoji dětí v dětských domovech můžeme najít, není však možné prostě konstatovat, jak se tomu mnohdy v médiích děje, že mládež vyrůstající v dětských domovech je natrvalo a nenapravitelně poškozená.

Také sborník Děti mezi ústavní výchovou a rodinou (Browne, K., Mulhair, G. [online], 2007) uvádí pouze negativní vlivy výchovy v dětském domově, zároveň však píše o nutnosti informovat veřejnost o těchto negativních vlivech, a tím také o možnosti na nich pracovat. Povědomí o vlivu ústavní výchovy by mělo být u: vlády, odborů, komunit, zaměstnanců zařízení, dětí, rodičů. Pokud totiž nebudou tyto skupiny lidí dostatečně informovány, může dojít ke značnému odporu při snaze další deinstitucionalizace.

Vzhledem k charakteru práce považuji za nutné uvést, jak svou výchovu prezentují i samotné dětské domovy. Například dětský domov Korkyně na svém webu uvádí: „*Jsme dětský domov, který chce být bezpečným zázemím pro děti, které nemohou žít se svými rodiči. Jsme dětský domov, který chce být partnerem rodičů, jež se nedokáží či nemohou starat o svoje děti. Jsme dětský domov, který si stojí za tím, že dítě svou rodinu potřebuje a má na ni právo.*“ ([online], 2013). Dětský domov Korkyně se snaží o to, aby se děti, které u nich vyrůstají, neodlišovaly ve svém vývoji od dětí vyrůstajících v rodině. Dětem se od vychovatelů dostává čas a systematická pozornost, a tak se upevňují jejich společné vztahy, děti se v těchto interakcích učí porozumění a lásce k druhému. Tento dětský domov, stejně jako i další dětské domovy v republice je zapojen do několika projektů. Projekty Samostatně do života a Obstojím i sám! mají snahu připravit mládež v dětském domově na další život, učí je samostatnosti, finanční gramotnosti, orientaci na trhu práce, orientaci v mezilidských vztazích a podobně. Projekt I já mám mámu se snaží zapojit rodiče do života a běhu dětského domova. Víím, kdo jsem zase pomáhá překonat traumata, s nimiž se děti a mladiství za svého života setkali. Mezi projekty, jež pomáhají kvalitnímu trávení volného, času můžeme zařadit například Volný čas nejen u televize, Správná pětka nebo Dětské domovy v pohybu.

3.2. Předsudky a stereotypizace

Informace o vnějším světě nezískáváme vždy na základě přímé zkušenosti s tímto světem, ale také zprostředkovaně, podle toho, co jsme o daných lidech, jevech, událostech slyšeli, co nám ukázala média, co nám sdělili druzí. Tak také dostávají prostor ke vzniku a udržení se stereotypy a předsudky. Stereotypy můžeme definovat jako: „...*mínění o třídách individuí, skupinách nebo objektech, která jsou v podstatě šablonovitými způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují.*“ (Čeněk, J., Smolík, J., Vykoukalová, Z. 2016, s. 199). Stereotyp zároveň není produktem přímé zkušenosti člověka, je přejímán i udržován tradicí (Průcha. J. 2010). Stereotyp se může vyskytovat ve formě pozitivní i negativní, vždy je však spojen s nějakou kategorií: „*Stereotyp je tedy přesvědčení, že jsou se sociální kategorií K asociovány atributy $A_1, \dots, A_N$.*“ (Hnilica, K. 2010, s. 13). Funkce stereotypu pak spočívá v tom, že má ospravedlnit naše chování a postoj vůči této kategorii a zároveň pomáhá našemu vnímání kategorie a uvažování o této kategorii - zjednodušuje vnímání a uvažování, aby se příliš nekomplikovala (srov. Čeněk, J., Smolík, J., Vykoukalová, Z. 2016; Allport, G., W. 2004). Stereotypy úzce souvisí s rolemi. Role se totiž týká toho, jak by se měl nebo neměl chovat příslušník určité sociální kategorie, jíž se stereotyp týká. Jde o normativní očekávání toho, jaké atributy by příslušník této kategorie měl mít. Asociované atributy role a stereotypu u jedné kategorie však nemusí být vždy totožné. Stereotypy, které se mohou vyskytovat v uvažování o dětech a mladistvých v dětských domovech, můžeme označit jako kulturní stereotypy, ty jsou totiž hlášány masovými médii, mocenskou elitou a tak podobně. (Hnilica, K. 2010)

S jednotlivými atributy jsou asociována určitá hodnocení. Tato hodnocení jsou buď kladná, nebo záporná a liší se v síle asociace s atributem. Mluvíme o předsudcích a postojích. (Hnilica, K. 2010) Předsudek definuje Slovník sociologických pojmů (Jandourek, J. 2012, s. 185) následovně: „*Emocionálně silně zabarvený úsudek o druhých osobách, skupinách neb nějakých záležitostech, který je možno jen obtížně změnit na základě nových zkušeností a informací.*“. Pojem „předsudek“ pochází z latinského slova „praejudicium“ a došlo u něj k významovému posunu. Původně, v době starověku, znamenalo úsudek opírající se o dřívější zkušenosti. Později dostal tento výraz význam předčasného úsudku, úsudku, jež si člověk vytvoří ještě před tím, než náležitě prozkoumá a zváží fakta. Odtud už bylo blízko k dnešnímu významu slova předsudek, tedy k výrazu emocionálního nádechu přízně, či nepřízně, jež předčasný úsudek provází. (Allport, G., W. 2004) Z toho vidíme, že stejně jako stereotyp

i predsudek může být kladný i záporný. Podle G. W. Allporta (2004) se však při hodnocení určitých skupin lidí setkáváme především s negativními predsudky. Predsudek pak může být definován také jednostranně, a to jako: „...odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině.“ (tamtéž, s. 39). Interkulturní psychologie vnímá predsudky jako názorovou strnulost či předpojatost, která se projevuje v nepřátelství k určitému člověku nebo určité skupině osob. Predsudek se neopírá o porozumění a fakta, lidé s predsudky však operují se svou zkušeností s lidmi, jichž se predsudek týká. (srov. Čeněk, J., Smolík, J., Vykoukalová, Z. 2016; Allport, G., W. 2004) Některé soudy o určitých skupinách lidí však mohou být pouhou nadměrnou generalizací, mylnou představou o těchto lidech: „*Předčasný soud se stává predsudkem pouze tehdy, je – li nezvratný i tváří v tvář novým poznatkům.*“ (Allport, G., W. 2004, s. 41). Predsudkem je tedy takový soud o člověku, který se nezmění ani po přímé zkušenosti předsuzující osoby s osobou, které se predsudek týká (tamtéž).

3.3. Stigmatizace

Stigmatizace vyjadřuje situaci jedince, který je vyloučený z plného společenského přijetí. Termín stigma začali užívat Řekové, označovali jím tělesné znaky jedince, které dávali najevo něco neobvyklého a zároveň i špatného o morálním statusu tohoto jedince. Tělesné znaky byly do těla vyřezávány nebo vypalovány a upozorňovaly okolní svět na to, že nositel znaků je otrok, zločinec, osoba pošpiněná, jíž by se mělo okolí vyhýbat. Ve středověku se termín stigma metaforicky rozšířil o osoby, které měly tělesné znaky „svatosti“ a osoby, jejichž tělesné znaky poukazovaly na fyzické poruchy. „*Dnes se tento termín běžně užívá ve svém původním doslovném významu, vztahuje se však spíše k hanbě samé než k jejímu tělesnému důkazu.*“ (Goffman, E. 2003, s. 9). Navíc v průběhu let došlo k posunu i ve vnímání toho, jaký typ hanby vzbuzuje pozornost.

Stigma souvisí s kategorizací a nálepkováním osob. Stigmatizováni jsou ti, kteří patří do určité sociální skupiny, která je „normálními“ (tj. těmi, kteří do této sociální kategorie nepatří) vnímána jako neobvyklá, a které tyto „normální“ přisuzují atributy. Tyto atributy jsou v souvislosti s příslušníky dané kategorie vnímány jako běžné a přirozené. I ve stigmatizaci se tak projevuje předsuzování a stereotypizace. Stigma je specifickým typem vztahu mezi atributem a stereotypem. „*Když se před námi objeví cizí osoba, první dojem*

z ní nám velmi pravděpodobně postačí k tomu, abychom předvíдали její kategorii a atributy... Opíráme se o tato svá předjímání, transformujeme je do normativních očekávání a do oprávněně předkládaných požadavků.“ (Goffman, E. 2003, s. 9 - 10). Osoba, kterou my hodnotíme tak má vedle skutečné sociální identity i virtuální sociální identitu, tedy tu přisuzovanou okolím. Pokud se nám naskytne důkaz, že tento člověk má určitý atribut, který lze označit jako méně žádoucí, redukuje nositele atributu na osobu poskvřenou, osobu, jejíž hodnota klesla. A právě tento atribut je stigmatem, také selháním, nedostatkem, handicapem. „*Termínem stigma tedy budeme označovat silně diskreditující atribut. Měli bychom však mít na paměti, že to je řeč vztahů, nikoli řeč atributů, čeho bude doopravdy třeba.*“ (Goffman, E. 2003, s. 11). Protože atribut, který je pro jednoho nositele stigmatem, může být zcela přirozenou součástí nositele jiného.

Stigma můžeme rozdělit do třech zcela odlišných typů. První kategorií jsou tělesné znaky, tedy různá postižení a onemocnění, ale i nepravdelnosti ve vzhledu. Do druhé kategorie jsou řazeny vady charakteru odvozované od závislosti, homosexuality, nezaměstnanosti, duševních poruch a tak dále. Posledním typem jsou stigmata, která se šíří rodovými liniemi, jedná se o stigmata rasy, národa a náboženství. Pokud budeme uvažovat o možnosti stigmatizování dětí v dětských domovech právě na základě toho, že vyrůstají v institucionální výchově, zařadíme je pravděpodobně do druhé kategorie. Mnoho dětí v dětských domovech je však zároveň v kategorii první i třetí. A ve všech třech kategoriích najdeme tytéž rysy: „*...jedinec, který by byl mohl být v běžném společenském styku přijat zcela snadno, je nositelem charakteristického rysu, jenž se může vnutit do naší pozornosti a způsobit, že ti z nás, kteří se s ním setkají, se od něj odvrátí a že bude pomínut nárok jiných jeho atributů na nás.*“ (Goffman, E. 2003, s. 13). Stigma tedy redukuje osobu, která je námi posuzována na pouhého nositele daného nežádoucího atributu.

Stigmatizované osoby mají v souvislosti se svým údělem podobné zkušenosti a podobnou proměnu v sebepojetí. V první fázi si dotyčný osvojuje názor „normálních“ lidí, získává představy širší společnosti o identitě stigmatizovaných osob, získává obecné povědomí o tom, jaké by bylo být nositelem určitého stigmatu. Ve fázi druhé se dozvídá, že on sám je nositelem stigmatu a poznává i důsledky, jaké z toho pro něj plynou. Načasování a mezihra těchto dvou fází tvoří čtyři vzorce, jež jsou klíčové pro pozdější vývoj jedince. První vzorec zahrnuje jedince s vrozeným stigmatem, kteří se seznamují se svým stigmatem ve stejné době, ve které zjišťují, že v některých měřítkách nemohou obstát. Může se jednat o dítě v dětském domově, které nezažilo jinou než ústavní

výchovu, a přitom se dozvídá, že je přirozené a důležité vyrůstat v rodině. Druhý vzorec zahrnuje schopnost nejbližšího okolí uchránit jedince od okolního světa, a tím i od různých nebezpečí plynoucích z odhalení stigmatu. Dotyčný jedinec i okolní svět však stejně bude se stigmatem seznámen, pravděpodobně při nástupu do školy a dopady stigmatu mohou být o to nebezpečnější. Třetí vzorec lze vidět u osob, které jsou stigmatizovány v pokročilém věku nebo u osob, které v pokročilém věku zjistí, že je bylo možno vlastně vždy stigmatizovat. Zvláštní skupinu tvoří osoby, které si uvědomí, že jejich rodiče jsou nositeli stigmatu. Poslední vzorec se týká osob, které jsou socializovány v cizí komunitě „normální“ společnosti, a jsou pak nuceny osvojit si další způsob bytí, podle jejich okolí skutečný a platný. (Goffman, E. 2003)

Důležitým faktorem stigmatizace je viditelnost stigmatu. Děti z dětských domovů obvykle nemohou před učiteli, spolužáky, vedoucími a kamarády ze zájmových kroužků skrývat, že nežijí v rodině. V dospělosti však je možné toto případné stigma před okolím zatajit. *„Běžné informace o něm jsou navíc startovní čarou, na níž se musí postavit při rozhodování o tom, jaký kurs nabrat s ohledem na své stigma.“* (Goffman, E. 2003, s. 62).

V mnoha případech, kdy je stigmatizace jedince spojena s nástupem do nějaké instituce – v našem případě tedy do dětského domova, je pro dotyčného zdrojem velké části informací blízký kontakt s někým, kdo již v instituci žije. (Goffman, E. 2003)

3.4.Důsledky nahlížení na obyvatele dětských domovů

Předsudky, stereotypy i stigma mají vlastně již ve svých definicích uvedené, jak se projevují a co ve svých důsledcích znamenají. V jednání lidí k druhým se projevuje, co si o druhých myslí a co o nich vědí, ale také to, jakými filtry tyto informace procházely. (Lippmann, W. 2015) Definici pojmu předsudek dle Slovníku sociologických pojmů (Jandourek, J. 2012) jsem již uvedla, nyní uvádím ještě pokračování k této definici: *„Předsudečné myšlení považuje vlastní hodnoty a způsoby chování za obecně platné, posiluje vědomí vlastní převahy a pocit sounáležitosti skupiny, směřuje agresivní energii na vyhlédnutou oběť...“* (tamtéž, s. 185). Tato definice tedy vyjadřuje negativní důsledky předsudků pro osoby, jichž se předsudky týkají. Projevy předsudků můžeme sledovat už v jejich třech komponentech: Kognitivní část znamená sdílení názorů o attributech sociálních skupin. Afektivní komponenty jsou postoje, v nichž se odráží hodnocení těchto sociálních kategorií. Komponenty behaviorální znamenají diskriminaci v jednání s osobami, o nichž máme předsudky. (srov. Průcha, J. 2010; Kosek, J. 2011 cit. dle

Čeněk, J., Smolík, J., Vykoukalová, Z. 2016) V předsudcích, které k druhým máme, je přítomno několik specifických druhů emocí. Jedná se o strach, odpor, opovržení a hněv. Strach a odpor můžou vést k vyhýbání se skupině, k níž pocity směřují, kdežto opovržení a hněv můžou znamenat útok na tuto skupinu. Předsudky se ale nemusí pojit jen s emocemi negativními, mezi pozitivní emoce, které předsudky vyvolávají, je možno zařadit respekt a obdiv. K jedné osobě nebo jedné skupině osob přitom můžeme v předsudcích zaznamenat zároveň pozitivní i negativní emoce. (Kouřilová, S. [online], 2011)

K. Hnilica (2010) uvádí, že stereotypizace, předsudky a postoje jsou v blízkém vztahu s diskriminací. Diskriminací rozumí: „...*nerovné chování vůči jednotlivcům na základě jejich příslušnosti k určité sociální kategorii, případně zvýhodňování či znevýhodňování celé sociální kategorie.*“ (tamtéž, s. 18). Diskriminaci můžeme rozlišovat explicitní a implicitní a také negativní a pozitivní. Pozitivní diskriminace znamená zvýhodňování jednotlivce nebo celé sociální skupiny. Například afirmativní akce, které tkví v tematizování problémů dané skupiny, realizaci podpůrných kampaní, organizaci kurzů dalšího vzdělávání nebo i v tvorbě legislativních opatření a norem. V případě dětí z dětských domovů se jedná například o vyhlášku upravující vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, o projekty Happy End, Dejme šanci dětem nebo Sociální integrace mládeže z dětských domovů či o kurzy zlepšení finanční gramotnosti určené mladistvým v dětských domovech. O diskriminaci se však hovoří především ve smyslu znevýhodňování jednotlivců nebo celé sociální skupiny: „*Tradičně má podobu odpírání přístupu ke vzdělání, k pracovním příležitostem, ke zdrojům, statusům atd. Může mít i podobu aktivní agrese (genocidy, lynčování, týrání, sexuálního obtěžování, zneužívání atp.), odmítání pomoci, neverbálních projevů distancování se či nervozity v kontaktu s příslušníky dané kategorie.*“ (tamtéž, s. 18).

Kromě diskriminace rozlišuje G. W. Allport (2004) ještě další čtyři typy odmítavého chování, které se vyskytuje spolu s předsudky. Jedná se o vyhýbání se, osočování, fyzické napadání a vyhlazování. Vyhýbání se znamená pro osoby, jichž se předsudky týkají nejmenší poškození, přesto má vliv na socializaci dotyčného, na jeho sebepojetí i na průběh jiných jeho interakcí. Osočování, tedy verbální odmítání má často formu vtipkování a posměchu, ale i zdánlivě přátelské vtipy mohou zastírat skutečnost, že vtipkující poškozuje cizí skupinu a velebí skupinu vlastní. Těžší forma osočování má podobu přímých urážek a nadávek. Když verbální odmítání dosáhne vysoké intenzity, velmi pravděpodobně se spojí s otevřenou a aktivní diskriminací nebo i násilím.

Fyzickému napadání totiž vždy předchází dlouhé období kategorického odsuzování předem, verbálních stížností a narůstající diskriminace.

Také E. Goffman (2003) již v definici pojmu stigma vyjadřuje důsledky stigmatizace. Téma stigma je pro něj: „...*situace jedince vyloučeného z plného společenského přijetí.*“ (tamtéž, s. 7). Stigmatizace znamená, že se pro nás jedinec snadno stane nositelem jediného atributu, ostatní atributy námi budou pomíjeny. „*Zcela samozřejmě věříme, že osoba se stigmatem není tak docela člověkem.*“ (tamtéž, s. 13). Na základě jedné nedokonalosti připisujeme jedinci celou řadu dalších nedokonalostí a někdy také žádoucí, ale zároveň nevídané atributy, jako například „šestý smysl“ nebo „porozumění“. Dotyčný se mnohdy brání, my však jeho obrannou reakci vnímáme jako potvrzení jeho nedostatku a zároveň tím omlouváme své chování k němu. Někdy se okolí snaží zastírat svou nedůvěru vůči člověku se stigmatem, on ji však přesto vnímá a necítí se být akceptován, stejně jako se necítí být s nimi na stejné úrovni. Mnohdy také začne souhlasit s tím, že vskutku nesplňuje požadavky na to, čím by měl doopravdy být. „*Rozhodující situací se stává hanba, vyvěrající z toho, že vnímá jeden ze svých vlastních atributů jako něco poskvřujícího, jako něco, bez čeho by se dokázal bez váhání obejít.*“ (tamtéž, s. 16).

Lidé, kteří jednají se stigmatizovaným, mu neprokazují takovou pozornost a úctu, jakou sami od druhých očekávají. Jedinec se stigmatem na to může reagovat pokusy nápravy situace tím, že věnuje velkou část úsilí snaze vyniknout v oblastech, u kterých se předpokládá, že jsou mu uzavřeny. Někdy ale také stigmatizovaný svou snahu již dopředu vzdá a své stigma využívá jako omluvy neúspěchů. Osoby se stigmatem mohou pocítovat nejistotu ohledně toho, jakou totožnost jim okolí dá a jak je přijme, proto často volí sociální izolaci a interakce, které u něj probíhají, jsou často patologické. Někteří stigmatizovaní jedinci se pro své stigma nechtějí odpoutat od rodiny a komunity, v níž žijí, jiní to zkusí, ale vrací se zpět, to právě může být případ mladých dospělých, kteří vyrůstali v dětském domově. Tito jedinci se musí smířit se „sestupem do polosvěta“. (Goffman, E. 2003)

Stigma života v dětském domově má do jisté míry výhodu toho, že není na dospělém jedinci patrné: „*Některá stigmata je tak snadné skrývat, že hrají zanedbatelnou roli ve vztazích, jež má jejich nositel s cizími lidmi či pouhými známými, a jejich dopad je zřejmý zejména ve styku s intimně blízkými osobami.*“ (tamtéž, s. 68). Na druhou stranu však se může dříve či později stát, že dospělý, který prožil dětství v dětském domově, nemá následkem toho osvojené některé kompetence, které společnost

pokládá za samozřejmé, zmínit můžeme například některé z rodičovských kompetencí, a dotyčný tak třeba bude nucen o svém stigmatu promluvit: „*V kruzích střední třídy dnes evidentně platí, že čím více se určitá osoba nežádoucím směrem odchyluje od toho, jakým by podle očekávání měla správně být, tím více informací je o sobě nucena dobrovolně poskytnout, i když cena, kterou platí za takovou otevřenost, se tím může úměrně zvýšit.*“ (tamtéž, s. 79). Zároveň, i pokud dotyčný nikdy nebude nucen prozradit nic o svém životě v dětském domově, může to mít negativní dopad na jeho přítomnost. V dětském domově totiž mohl prožít hezké zážitky, naučit se novým věcem a navázat vztahy s důležitými lidmi, což může být zapomenuto díky jeho snaze nemluvit o této minulosti. (Goffman, E. 2003)

4. Dětský domov očima jeho obyvatel: Hodnocení života v dětském domově, názor okolí na život v dětském domově a vliv tohoto názoru

4.1. Cíle a metodologie výzkumu, charakteristika dětských domovů

Cílem výzkumného šetření bylo najít rozdíly mládeže žijící v dětském domově dlouhodobě a mládeže žijící v dětském domově krátce, a to konkrétně v tom, jak hodnotí život v dětském domově a jak vidí názory okolí na život v dětském domově. Většinu svých odborných praxí v průběhu studia jsem vykonávala v dětských domovech, kde jsem se setkávala s názory dětí na vychovatele, na výchovu a na život v dětském domově. Setkala jsem se také s tím, že tyto děti cítí odlišný přístup dospělých – ve škole, na kroužcích, v životě. Tak jsem se zamyslela nad tím, zda mládež vyrůstající v dětských domovech vnímá život v dětském domově jako něco, co je znevýhodňuje, co je důvodem vzniku předsudků ohledně jich samotných. To byl hlavní důvod, proč jsem svůj cíl výzkumu zaměřila na to, jak obyvatelé dětských domovů hodnotí život v dětském domově. Hlavní výzkumná otázka, kterou jsem si položila, zní: **Jak hodnotí život v dětském domově děti a mladiství, jež v dětském domově žijí?** Výzkumné podotázky jsem formulovala celkem tři: **Co pro mládež v dětském domově znamená život v dětském domově? Jak jsou dle mládeže v dětských domovech vnímáni obyvatelé dětských domovů očima lidí vně? Jaký vliv na život má dle mládeže v dětských domovech názor okolí na obyvatele dětských domovů?**

Vzhledem k charakteru práce jsem zvolila metodu kvantitativního výzkumu, která: „...pracuje s číselnými údaji. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů, resp. jejich míru (stupeň). Číselné údaje se dají matematicky zpracovat.“ (Gavora, P. 2010, s. 31). Hlavní rozdíl kvantitativního výzkumu od výzkumu kvalitativního je v odstupu výzkumníka od zkoumaných jevů a v nestrannosti pohledu. (Gavora, P. 2010) V kvantitativním výzkumu je ke sběru dat používán mimo jiné i dotazník, tuto techniku sběru dat jsem zvolila také já. V mém dotazníku jsou uzavřené i otevřené otázky, uzavřené otázky nabízí výběr z hotových odpovědí. Otevřené položky dotazníku jsem volila, pokud jsem chtěla upřesnit odpovědi zvolené v předchozích, uzavřených otázkách. Plné znění dotazníku uvádím v příloze práce.

„Hypotéza je vědecký předpoklad. ... Hypotézy rozvíjejí naše poznání tak, že potvrzují nebo zpochybňují určitou teorii, a tím ji připravují na empirické

prozkoumání.“ (Gavora, P. 2010, s. 50). Já jsem si pro svůj výzkum stanovila celkem pět hypotéz.

Hypotéza č. 1: Mezi těmi, kteří hodnotí život v DD stejně jako život v rodině je větší podíl dlouhodobých obyvatel DD než těch krátkodobých.

Hypotéza 2: Mezi dlouhodobými obyvateli DD je větší podíl těch, kteří uvádí, že DD vyvolává v lidech předsudky o jeho obyvatelích, než je tomu mezi krátkodobými obyvateli.

Hypotéza 3: Mezi dlouhodobými obyvateli DD je větší podíl těch, kteří vidí DD jako potenciální nálepku pro jeho obyvatele, než je tomu mezi krátkodobými obyvateli.

Hypotéza 4: Mezi dlouhodobými obyvateli DD je větší podíl těch, kteří přisuzují DD stigmatizující potenciál, než je tomu mezi krátkodobými obyvateli.

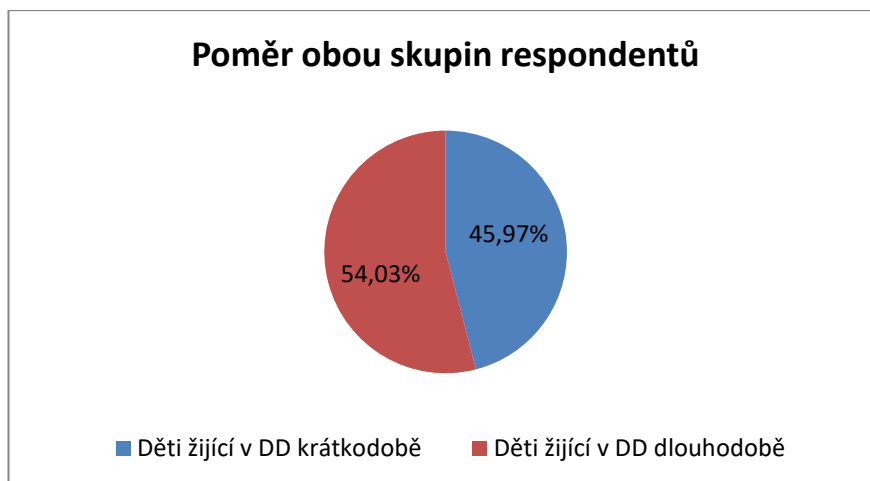
Hypotéza 5: Mezi dlouhodobými obyvateli DD je větší podíl těch, kteří uvádí, že nálepka DD má negativní vliv na jejich život, než je tomu mezi krátkodobými obyvateli.

Pro vlastní výzkumné šetření jsem náhodně vybrala a oslovila čtrnáct dětských domovů. Výzkum proběhl v lednu a únoru 2017 a nakonec se jej zúčastnilo devět zařízení. Zařízení jsou ze čtyř různých krajů a mají různě velkou kapacitu – nejméně 24 a nejvíce 48 dětí a mladistvých. Dětské domovy se nachází v krajských městech, bývalých okresních městech, městysech i v malých obcích. Další charakteristiku zúčastněných dětských domovů uvádím v této podkapitole. Dotazník vyplnilo celkem 124 dětí a mladistvých, návratnost činila 82,67 % (zaokrouhлено na dvě desetinná místa). Jediné omezení pro vyplnění dotazníku byl věk, dotazník jsem vzhledem k obtížnosti některých otázek doporučovala vyplňovat dětem starším dvanácti let. Vlastnosti výzkumného vzorku uvádím zkráceně v následujících tabulkách:

Děti žijící v dětském domově krátkodobě	45,97 %
Děti žijící v dětském domově dlouhodobě	54,03 %

Tabulka 1: Poměr respondentů vzhledem k délce pobytu v DD (celkový počet: N=124)

Údaje této tabulky zobrazuje pro lepší představu také následující graf:

Graf 1: Poměr respondentů vzhledem k délce pobytu v DD

	Muži	Ženy
Děti žijící v dětském domově krátkodobě	45,61 %	54,39 %
Děti žijící v dětském domově dlouhodobě	37,31 %	62,69 %
Celkem	41,13 %	58,87 %

Tabulka 2: Poměr pohlaví ve výzkumném souboru (celkový počet: N=124)

	12-15 let	16-18 let	Více než 18 let
Děti žijící v dětském domově krátkodobě	85,96 %	14,04 %	0 %
Děti žijící v dětském domově dlouhodobě	44,78 %	41,79 %	13,43 %
Celkem	63,71 %	29,03	7,26 %

Tabulka 3: Poměr respondentů vzhledem k věku (celkový počet: N=124)

Dětský domov č. 1: První dětský domov byl založen už v roce 1928 a nachází se v krajském městě, kde je umístěn ve vile blízko lesoparku. Děti mají ve městě možnost širokého výběru škol i kroužků, aniž by musely dojíždět, zároveň ale bydlí v městské části, kde zažívají klid a téměř „vesnický“ život. Dětský domov má tři rodinné skupiny.

Dětský domov č. 2: Další dětský domov je umístěn v bývalém okresním městě, založen byl již v roce 1933. Také mládež v tomto domově má možnost docházet hned do několika základních a středních škol, další větší město je ve vzdálenosti patnácti kilometrů, takže některé děti dojíždí do škol tam. Okolí tohoto domova je tvořeno historickou částí města, parkem a hřištěm. I tento dětský domov má tři rodinné skupiny.

Dětský domov č. 3: Tento dětský domov byl založen v roce 1924 a nachází se v městysi blízko hranic republiky. Umístěn je v historické budově, která je v blízkosti lesů. Devítiletá základní škola je přímo v městysi, střední vzdělávání mladiství absolvují v deset kilometrů vzdáleném městě. V dětském domově jsou tři rodinné skupiny.

Dětský domov č. 4: Další z dětských domovů je umístěn v prostorách zámku, obklopený velkou zahradou. Pracovníci tohoto dětského domova těží při své práci často právě z rozlehlého parku, kde mají děti možnost věnovat se sportovním aktivitám a učit se různým pracím. Dětský domov se nachází v malé vesnici, kde je pouze mateřská škola a první stupeň školy základní, další vzdělávání je dětem poskytováno na různých školách ve třech blízkých městech. V dětském domově jsou čtyři rodinné skupiny.

Dětský domov č. 5: Další zařízení, které se zúčastnilo výzkumu, najdeme v menším městě, kde je dětem poskytováno předškolní, základní i střední vzdělávání. Dětský domov se nachází v centru města, hřiště i park jsou hned vedle domova. V dětském domově jsou čtyři rodinné skupiny.

Dětský domov č. 6: Tento dětský domov je také umístěn v menším městě. V tomto městě je mateřská škola, základní škola i základní škola speciální, na střední školy musí mladiství dojíždět do města vzdáleného zhruba patnáct kilometrů. Samotný dětský domov má tři rodinné skupiny a umístěn je ve vile, která se nachází blízko parku, cyklostezky a několika hřišť.

Dětský domov č. 7: Další z dětských domovů se nachází v městysi, ve kterém je také mateřská a základní škola. Na střední školy musí mladiství dojíždět do jednoho ze třech měst, která jsou ve vzdálenosti okolo dvaceti kilometrů. Tento dětský domov se snaží hodně čerpat právě z prostředí malého města, například z tradic, které se zde dodržují. V dětském domově jsou čtyři rodinné skupiny.

Dětský domov č. 8: Dětský domov, který má největší kapacitu ze zařízení, jež se zúčastnila výzkumu, má šest rodinných skupin. Tento domov se nachází v malé vesnici a podobně jako jeden z předchozích dětských domovů je umístěn v budově zámku a obklopen zahradou. Do deseti kilometrů od domova se nachází tři města, do nichž děti a mladiství z domova dojíždí do základních a středních škol.

Dětský domov č. 9: Poslední z dětských domovů se opět nachází v menším městě. V tomto městě je mateřská škola, základní škola i odborné učiliště. Jedna základní škola

je také v budově dětského domova. Někteří mladiství dojíždí na střední školu do města vzdáleného do deseti kilometrů. V tomto dětském domově se nachází pět rodinných skupin.

4.2. Vlastní výzkumné šetření

Výzkum k této diplomové práci probíhal v lednu a únoru 2017. Celkem se výzkumu zúčastnilo 124 dětí a mladistvých z dětských domovů, z toho 67 dětí a mladistvých uvedlo, že žije v dětském domově dlouhodobě (pro potřeby této práce to znamená, že v dětském domově žijí déle než jeden rok). Návratnost dotazníků činila 82,67 % (zaokrouhleno na dvě desetinná místa), některé dotazníky byly vráceny nevyplněné s odůvodněním, že děti otázkám nerozumí. Tato podkapitola shrnuje, jak respondenti odpovídali na jednotlivé položky dotazníku.

První čtyři otázky zjišťují demografické údaje respondentů. Tyto otázky byly neobvykle zařazeny na začátek dotazníku, pokud by totiž byly až na jeho konci, musel by být dotazník o jednu stranu delší, což by podle mě mohlo odradit některé respondenty od důkladného vyplňování. Údaje z první, třetí a čtvrté otázky jsou shrnuty v předchozí podkapitole, druhá otázka zněla takto: „*Jak dlouho jsi žil ve své původní rodině?*“ a odpovědi na ni jsou zobrazeny v následující tabulce:

	0-12 měsíců	Více než 1 rok, ale méně než 5 let	Více než 5 let	Odpověďelo (N)	Jiné (z celkového počtu)
Děti žijící v DD krátkodobě	0 %	3,51 %	96,49 %	57	19,30 %
Děti žijící v DD dlouhodobě	4,48 %	23,88 %	71,64 %	67	23,88 %

Tabulka 4: Délka žití v primární rodině – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

U obou skupin respondentů převažuje odpověď, že ve své primární rodině žili více než pět let. U skupiny krátkodobě žijících v dětském domově jsou to téměř všichni respondenti, u 3,51% se lze domnívat, že zažili před dětským domovem jinou formu náhradní rodinné péče. U skupiny dětí žijících v DD dlouhodobě lze předpokládat, že určité procento dětí

(ve výzkumu celkem 28,36 %) bylo do dětského domova umístěno v nízkém věku. Zhruba každý pátý respondent zároveň využil kolonku „jiné“, pokud byla tato kolonka dítětem nebo mladistvým využita k odpovědi, vždy doplňovala odpověď konkrétním údajem délky pobytu v primární rodině.

Další položky dotazníku již nebyly otázkami, ale tvrzeními, u kterých měl respondent vyjádřit, do jaké míry s tvrzeními souhlasí. **Tvrzení 5., 6. a 7.** nebyla pro daný výzkum důležitá, jednalo se o položky takzvaně zahřívací, nebudeme tedy tyto odpovědi analyzovat.

Tvrzení 8. bylo tím, které zjišťovalo, co pro mládež v dětských domovech vlastně znamená život v dětských domovech. Znělo následovně: „*Život v dětském domově je podle mě stejný jako život v rodině.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	8,77 %	19,3 %	43,86 %	28,07 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	17,91 %	19,4 %	47,76 %	14,93 %	67

Tabulka 5: Srovnání života v DD a v rodině – v procentech (zaokrouhлено na dvě desetinná místa)

Obě skupiny respondentů nejčastěji odpovídaly, že s tvrzením nesouhlasí a celkově měly záporné odpovědi největší zastoupení – u skupiny krátkodobě žijících v DD volilo záporné odpovědi 71,93 %, ale u skupiny dlouhodobě žijících v DD už to bylo o něco méně, jen 62,69 %. Mládež dlouhodobě žijící v dětském domově tedy nachází častěji společné znaky na životě v rodině a životě v dětském domově, lze se také domnívat, že právě tím, že tyto děti žijí v DD několik let, vnímají DD jako formu rodinného života.

Následující **9. tvrzení** také zjišťuje, co pro děti a mladistvé v dětských domovech znamená žít v dětském domově. Jeho znění: „*Život v dětském domově je podle mě odlišný od života v rodině.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	35,09 %	42,11 %	19,3 %	3,51 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	22,39 %	58,21 %	13,43 %	5,97 %	67

Tabulka 6: Odlišnost života v DD a v rodině – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

Odpovědi u tohoto tvrzení byly u obou skupin více vyrovnané – rozdíly na životě v dětském domově a na životě v rodině vidí více tři čtvrtiny obou skupin dotazovaných. Těch, kteří vidí v obou možnostech rozdíly, je dokonce více ve skupině dlouhodobě žijících v dětském domově. Lze se tedy domnívat, že díky délce svého žití v DD vidí na životě v DD stejné znaky s rodinou, ale zároveň i rozdíly mezi životem v rodině a životem v DD.

10. tvrzení spolu s několika dalšími zjišťovalo, jak jsou podle dětí v dětských domovech hodnoceni obyvatelé dětských domovů lidmi vně. Toto tvrzení mělo následující znění: „*Myslím si, že lidé mimo dětský domov si myslí o dětech, které žijí v dětském domově něco jiného než o dětech, které žijí v rodině.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	35,09 %	49,12 %	10,53 %	5,26 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	28,36 %	58,21 %	8,96 %	4,48 %	67

Tabulka 7: Vnímání odlišného přemýšlení o dětech v DD a o dětech v rodině – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

Obě skupiny dětí odpovídaly na toto tvrzení podobně. U negativních odpovědí jsou zanedbatelné rozdíly v počtech obou skupin, přesto je vidět, že u skupiny krátkodobě žijících v DD jsou více voleny i tyto možnosti. U obou skupin respondentů ale byla nejčastěji volena odpověď kladná. Z toho lze soudit, že obě skupiny dětí se již s odlišným přístupem k sobě nebo s odlišnými myšlením týkajícím se jich samotných setkaly.

11. tvrzení „Myslím si, že lidé přistupují k dětem z dětských domovů jinak než k dětem, které žijí v rodině.“ společně s tvrzením předchozím zjišťuje, jak dle dětí v dětských domovech hodnotí okolí mládež v dětských domovech.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	28,07 %	49,12 %	15,79 %	7,02 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	20,09 %	50,75 %	22,39 %	5,97 %	67

Tabulka 8: Vnímání odlišného přístupu k dětem v DD a k dětem v rodině – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

Je vidět, že polovina obou skupin respondentů volila odpověď „souhlasím“, také rozdíl u odpovědi „zcela nesouhlasím“ je vzhledem k velikosti souboru zanedbatelný, rozdíly jsou u zbývajících dvou odpovědí. Skupina krátkodobě žijících v DD volila častěji než druhá skupina odpověď „zcela souhlasím“ a naopak skupina dlouhodobě žijících v DD volila častěji odpověď „nesouhlasím“. První skupina tedy možná odlišný přístup předpokládá, ale nesetkala se s tím, druhá skupina dětí však pravděpodobně, i když již několik let v DD žije, se s odlišným přístupem nesetkala. Závěry budeme ale moci více vyvodit až po zprůměrování odpovědí s odpověďmi na předchozí tvrzení.

Následujících několik tvrzení mělo být zodpovězeno pouze tou částí respondentů, která alespoň na jedno z obou předchozích tvrzení (10. nebo 11.) odpovědělo kladně. **Tvrzení 12.** říkalo: „Myslím si, že to má nějaký vliv na život dětí v dětských domovech.“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	28,85 %	53,85 %	15,38 %	1,92 %	52
Děti žijící v DD dlouhodobě	23,73 %	47,56%	25,42 %	3,39 %	59

Tabulka 9: Existence vlivu odlišného přístupu k dětem v DD nebo odlišného smýšlení o dětech v DD – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

Pokud se podíváme na jednotlivé odpovědi, nejsou u obou skupin výraznější rozdíly. Rozdíly ale najdeme, když sečteme kladné odpovědi a záporné odpovědi u obou skupin.

Skupina krátkodobě žijících v DD odpovídala častěji kladně, odpověď „zcela souhlasím“ nebo „souhlasím“ zvolilo o 11,41 % respondentů více než u druhé skupiny. Naopak skupina dlouhodobě žijících v DD odpovídala „nesouhlasím“ a „zcela nesouhlasím“ častěji, a to o 11,51 %. Takže ačkoliv kladné odpovědi volily obě skupiny nejčastěji, nezanedbatelná část respondentů ze skupiny krátkodobě žijících v DD se domnívá, že odlišné smýšlení o nich a odlišných přístup k nim nemá žádný vliv.

Také další, **13. tvrzení** se podrobněji ptalo na důsledky tvrzení 11. a 12.: „*Myslím si, že to nemá žádný vliv na život dětí v dětských domovech.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	5,77 %	15,38 %	61,54 %	17,31 %	52
Děti žijící v DD dlouhodobě	6,78%	32,2 %	50,85 %	10,17 %	59

Tabulka 10: Neexistence vlivu odlišného přístupu k dětem v DD nebo odlišného smýšlení o dětech v DD – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

U těchto odpovědí sledujeme vlastně stejný trend jako u odpovědí na předchozí tvrzení. Pouze rozdíly jsou ještě o něco větší. Rozdíl u obou skupin u kladných odpovědí činí 17,83 % s převahou u skupiny dětí žijících v DD dlouhodobě. Rozdíl záporných odpovědí u obou skupin je také 17,83 % s převahou u skupiny druhé, tedy mládeže žijící v DD krátkodobě. Celkově však u obou skupin převažují odpovědi „nesouhlasím“ a „zcela nesouhlasím“.

„*Myslím si, že to má pozitivní vliv na život dětí v dětských domovech.*“ je **tvrzením č. 14** a zároveň dalším z tvrzení, která zjišťují důsledky, které podle dětí v dětských domovech mají odlišné názory na tyto děti a odlišný přístup k nim.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	15,38 %	36,54 %	42,31 %	5,77 %	52
Děti žijící v DD dlouhodobě	16,95 %	22,03 %	49,15 %	11,86 %	59

Tabulka 11: Existence pozitivního vlivu odlišného přístupu k dětem v DD nebo odlišného smýšlení o dětech v DD – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

Odpovědi na toto tvrzení ukazují drobné rozdíly při porovnání volby odpovědi u obou skupin. Obě skupiny nejčastěji volily odpověď „nesouhlasím“, ale pokud sečteme kladné odpovědi a záporné odpovědi u skupiny mládeže, která žije v DD krátkodobě, vidíme, že zhruba polovina respondentů této skupiny nachází v odlišném přístupu k nim pozitivní vliv a polovina respondentů této skupiny pozitivní vliv v odlišném přístupu nevidí. U dětí žijících v DD dlouhodobě se ale více než polovina těchto dětí (61,01 %) domnívá, že odlišný přístup k nim pozitivní vliv nemá.

Tvrzení čtrnácté bylo doplněné otevřenou otázkou „*Jaký pozitivní vliv máš na mysli?*“. Toto tvrzení bylo do dotazníku dáno proto, aby upřesnilo odpovědi respondentů, aby objasnilo, co vlastně pro děti v DD znamená pozitivní vliv. U dětí žijících v DD krátkodobě se opakovaně objevovaly odpovědi: Lepší chování; lepší/důkladná příprava do školy; dárky. Další odpovědi byly: Zajištěné bydlení, vzdělání a oblečení; pocit, že jsou silnější. U skupiny dětí a mladistvých, kteří žijí v DD dlouhodobě, se opakovaly odpovědi: Je to určitá zkušenost; dárky; výlety. A dále: Získání kamarádů; lepší výchova; pocit, že jsou silnější. Z těchto odpovědí vidíme, že pojetí pozitivního vlivu bylo různé.

Tvrzení 15. bylo posledním, které zjišťovalo možný vliv odlišného přístupu k dětem v dětských domovech a vliv odlišného smýšlení o dětech v dětských domovech. Jeho znění bylo následující: „*Myslím si, že to má negativní vliv na život dětí v dětských domovech.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	11,54 %	38,46 %	40,38 %	9,62 %	52
Děti žijící v DD dlouhodobě	13,56 %	40,68 %	37,29 %	8,47 %	59

Tabulka 12: Existence negativního vlivu odlišného přístupu k dětem v DD nebo odlišného smýšlení o dětech v DD – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

U tohoto tvrzení byly velice vyrovnané odpovědi jak v porovnání obou skupin, tak v porovnání kladných odpovědí vůči odpovědím záporným. U obou skupin dětí se zhruba polovina respondentů domnívá, že negativní vliv existuje a polovina respondentů, podle kterých negativní vliv odlišný přístup nemá. Více tedy ukáže, až zprůměrování odpovědí u jednotlivých respondentů.

Také toto tvrzení doprovázela otevřená otázka za účelem zjištění, co si děti představují pod pojmem „negativní vliv“: „*Jaký negativní vliv máš na mysli?*“. U skupiny mládeže, která žije v DD krátkodobě, se opakovaně objevovaly odpovědi: Pocit, že jsou jiní; necítí lásku. Dále také odpovědi: Jiný přístup; nerovnost šancí; posměch od spolužáků. U skupiny dětí a mladistvých, kteří žijí v DD dlouhodobě, byly nejčastější odpovědi: Jiný přístup; pocit, že jsou jiní; chybí jim rodina; posměch; předsudky. Další odpovědi byly: Odmítání a ponižování; nižší sebevědomí; pocit méněcennosti; posměch od spolužáků; pocit, že je všechno ztraceno. U této položky považují za důležité zdůraznit především odpověď, že cítí existenci předsudků ohledně mládeže v DD.

Tvrzení, které zjišťuje, zda děti v dětských domovech vidí život v dětském domově jako potenciální stigma, je **tvrzení č. 16**. Jeho znění: „*Myslím si, že by dospělému, který nežil v dětském domově, vadilo vzít si osobu, která vyrůstala v dětském domově.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	15,79 %	28,07 %	40,35 %	15,79 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	11,94 %	14,93 %	58,21 %	14,93 %	67

Tabulka 13: Domněnka ohledně sociální distance ve sňatcích mezi dospělými z DD a dospělými z rodiny – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

U mládeže, která žije v DD krátkodobě, jsou kladné a záporné odpovědi zhruba půl na půl, i když s mírnou převahou odpovědí nesouhlasných (56,14 %). U dětí a mladistvých dlouhodobě žijících v DD je převaha záporných odpovědí větší (73,14 %), tedy téměř tři čtvrtiny těchto dětí se domnívá, že dospělému z rodiny by nevydalo vzít si dospělého, který vyrůstal v dětském domově.

Následující **17. tvrzení** se také týká domnělého stigmatizování osob z dětských domovů a je formulováno podobně jako tvrzení předchozí: „*Myslím si, že by dospělému, který nežil v dětském domově, vadilo pracovat s osobou, která vyrůstala v dětském domově.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	15,79 %	19,3 %	49,12 %	15,79 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	11,94 %	13,43 %	61,19 %	13,43 %	67

Tabulka 14: Domněnka ohledně sociální distance v zaměstnání mezi dospělými z DD a dospělými z rodiny – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

Tady vidíme v odpovědích velmi podobné výsledky jako u předchozího tvrzení. U této položky ale děti krátkodobě žijící v DD více odpovídaly „nesouhlasím“ nebo „zcela nesouhlasím“, celkem 64,91 % respondentů této skupiny. U dětí žijících v DD dlouhodobě to však bylo ještě o něco více, opět téměř tři čtvrtiny, konkrétně 74,62 % dotazovaných. To již by mohlo něco napovídat ohledně hypotézy o domnělé stigmatizaci dětí z dětských domovů,

Také **18. tvrzení** „*Myslím si, že by dospělému, který nežil v dětském domově, vadilo přátelit se s osobou, která vyrůstala v dětském domově.*“ se zabývá tím, zda mládež v DD považuje život v DD za stigma.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	8,77 %	17,54 %	50,88 %	22,81 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	7,46 %	8,96 %	55,22 %	28,36 %	67

Tabulka 15: Domněnka ohledně sociální distance v přátelství mezi dospělými z DD a dospělými z rodiny – v procentech (zaokrouhлено na dvě desetinná místa)

U těchto výsledků vidíme nárůst záporných odpovědí u obou skupin dětí, především však u dětí žijících v DD krátkodobě – u předchozích tvrzení tvořily odpovědi „nesouhlasím“ a „zcela nesouhlasím“ jenom o něco více než 50 %, nyní je to však 73,69 %. U druhé skupiny dětí je to 83,58 %. Nárůst lze možná vysvětlit tím, že v případě navazování přátelství mohou děti čerpat i ze svých dosavadních zkušeností, což v případě zaměstnání a uzavírání sňatku nemohou.

Poslední tvrzení, které se bude průměrovat k ověření hypotézy ohledně domnělého stigmatizování osob z DD, je **tvrzení č. 19**. Znělo takto: „*Myslím si, že by dospělému, který nežil v dětském domově, vadilo bydlet blízko osoby, která vyrůstala v dětském domově.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	7,02 %	17,54 %	45,61 %	29,82 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	7,46 %	5,97 %	53,73 %	32,84 %	67

Tabulka 16: Domněnka ohledně sociální distance v bydlení mezi dospělými z DD a dospělými z rodiny – v procentech (zaokrouhлено na dvě desetinná místa)

U těchto výsledků se znovu ještě o něco navýšily záporné odpovědi u obou skupin. U dětí žijících v DD krátkodobě odpovědělo „nesouhlasím“ nebo „zcela nesouhlasím“ celkem 75,43 %, tedy již více než tři čtvrtiny těchto respondentů. U druhé skupiny, mládeže žijící

v DD dlouhodobě, je to ještě více, více než čtyři pětiny dotazovaných, celkem 86,57 % respondentů. Také zde si tyto výsledky vysvětlují již zažitou zkušeností bydlení v blízkosti osob, které nežili v dětském domově.

Následující dvě tvrzení se snaží zjistit, zda děti v dětských domovech vidí dětský domov jako potenciální nálepku pro je ho obyvatele. Konkrétně **tvrzení 20.** znělo: „*Myslím si, že žít v dětském domově znamená pro děti v dětském domově mít výhody.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	7,02 %	29,82 %	52,63 %	10,53 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	13,43 %	40,3 %	37,31 %	8,96 %	67

Tabulka 17: Existence výhod žití v dětském domově – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

Zatímco skupina dětí žijících v DD dlouhodobě je v odpovědích na toto tvrzení rozdělena téměř na půl mezi pozitivní a negativní odpovědi, s mírnou převahou souhlasu (celkem 53,73 %), u druhé skupiny dětí převažují odpovědi „nesouhlasím“ a „zcela nesouhlasím“. U této skupiny dětí tvoří záporné odpovědi celkem 63,16 % odpovědí.

Tato položka byla pro lepší validitu opět doplněna otevřenou otázkou: „*Jaké výhody máš na mysli?*“. U skupiny dětí krátkodobě žijících v DD byly časté odpovědi: Vánoce; výlety; vzdělání. V různých formulacích se opakovala také odpověď „akce“. Další odpovědi byly: dárky; příprava na život; finanční zajištění; zkušenost dětského domova; jídlo. A také dvě odpovědi, které budu přímo citovat: „*Mám tady všechno.*“ a „*Je tu někdo, kdo mě má rád.*“. Skupina dětí dlouhodobě žijících v DD bylo odpovědí více, nejčastější byly tyto: Výlety; finanční zajištění; akce. Opakovaně zaznívaly odpovědi: Vzdělání; pocit bezpečí. A ostatní odpovědi zněly: Základní životní potřeby; větší samostatnost; více volnosti; Vánoce; méně starostí; učení se novým věcem; dárky; soukromí; způsob trávení volného času. A také zde jednu odpověď budu citovat: „*Dává to (dětský domov – pozn.), co rodina ne.*“.

Tvrzení 21. se naopak ptalo na nevýhody žití v dětském domově: „*Myslím si, že žít v dětském domově znamená pro děti v dětském domově mít nevýhody.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	15,79 %	36,84 %	45,61 %	1,75 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	16,42 %	37,31 %	31,34 %	14,93 %	67

Tabulka 18: Existence nevýhod žití v dětském domově – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

Obě skupiny respondentů odpovídaly v součtu častěji kladně, i když vzhledem k velikosti souboru jen s nepatrným rozdílem. U skupiny dětí žijících v DD krátkodobě tvořily odpovědi „zcela souhlasím“ a „souhlasím“ 52,63 % všech odpovědí, u druhé skupiny dětí to bylo 53,73 % všech odpovědí. Pokud se ale podíváme na jednotlivé odpovědi, úplně nejčastěji volila skupina dětí žijících v DD krátkodobě odpověď „nesouhlasím“, kdežto u druhé skupiny dětí je na prvním místě v počtu odpovědí odpověď „souhlasím“. Můžeme tedy předpokládat, že děti, které žijí v DD dlouhodobě, již poznaly některé nevýhody žití v DD, kdežto druhá skupina dětí tyto nevýhody jen předpokládá.

U této položky zněla doplňující otevřená otázka takto: „*Jaké nevýhody máš na mysli?*“. U dětí krátkodobě žijících v DD nejčastější odpověď zněla v různých formulacích takto: Nevidí moc rodiče/rodinu. Opakovaly se tyto odpovědi: Nemají tu rodiče; chybí jim mateřská/rodičovská láska. Další odpovědi u této skupiny dětí: Nestýkají se s jinými dětmi; jsou z DD; okolí to ví; nemohou být dlouho vzhůru. U druhé skupiny dětí byla nejčastější odpověď stejná: Není tu rodina/nejsou tady rodiče. Opakovaně se objevovaly odpovědi tyto: Pravidla; režim. Další odpovědi: Nemají takovou svobodu; okolí na ně kouká „skrz prsty“; není se komu svěřit; menší volnost; hodně dětí; lidé na ně koukají jinak. Právě poslední uvedená odpověď a také odpověď „okolí na ně kouká skrz prsty“ jsou pro daný výzkum přínosné, napovídají, že tyto děti vnímají odlišný přístup osob mimo DD k dětem v DD.

Poslední dvě tvrzení hovoří o předsudcích. **Tvrzení 22.** bylo formulováno takto: „*Myslím si, že lidé mimo dětský domov mají pozitivní předsudky o dětech v dětských domovech.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	14,04 %	28,07 %	47,37 %	10,53 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	7,46 %	41,79 %	38,81 %	11,94 %	67

Tabulka 19: Existence pozitivních předsudků směrem k dětem v dětských domovech – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

V součtu se první skupina dětí častěji nedomnívá, že lidé mimo DD mají ohledně dětí v DD pozitivní předsudky, ačkoli odpovědi „nesouhlasím“ a „zcela nesouhlasím“ tvoří jen o málo nadpoloviční většinu, konkrétně 57,9 %. U druhé skupiny dětí jsou odpovědi na „levé“ a „pravé“ straně více vyrovnané, lze konstatovat, že polovina těchto dotazovaných přiznává pozitivní předsudky okolí vůči dětem z DD, zatímco druhá polovina dětí se nedomnívá, že existují pozitivní předsudky okolí vůči dětem z DD. Druhá skupina dětí však nejvíce volila odpověď „souhlasím“, kdežto skupina dětí žijících v DD krátkodobě odpovídala nejčastěji „nesouhlasím“. Z toho se můžeme domnívat, že děti, které žijí v DD dlouhodobě, se již s některými pozitivními předsudky vůči své osobě setkaly. Je také možné, že skupina krátkodobě žijících dětí v DD si neumí představit, že by lidé vůči nim mohli mít také pozitivní předsudky.

I zde byla položena otevřená otázka, která zjišťovala, co si vlastně mládež pod souslovím „pozitivní předsudky“ představuje: „*Jaké pozitivní předsudky máš na mysli?*“. Děti žijící v DD krátkodobě odpovídaly několikrát takto: Jsou vychované. Jejich další odpovědi byly: Myslí si, že vychovatelé nahradí rodiče; dobře se učí; myslí si, že se tam mají dobře; je jim těch dětí líto. Druhá skupina dětí opakovaně odpovídala: Mají pozitivní předsudky ohledně chování těch dětí; jsou šikovné; jsou slušné. Další odpovědi této skupiny dětí: Nekradou; jsou určitým způsobem nadané. Některé odpovědi tedy byly dost obecné, některé ale byly konkrétní a lze konstatovat, že dotazované děti rozumí tomu, co si lze představit pod pojmem „pozitivní předsudek“.

Posledním tvrzením dotazníku, bylo **23. tvrzení:** „*Myslím si, že lidé mimo dětský domov mají negativní předsudky o dětech v dětských domovech.*“.

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím	počet (N)
Děti žijící v DD krátkodobě	12,28 %	28,07 %	49,12 %	10,53 %	57
Děti žijící v DD dlouhodobě	7,46 %	41,79 %	40,3 %	10,45 %	67

Tabulka 20: Existence negativních předsudků směrem k dětem v dětských domovech – v procentech (zaokrouhleno na dvě desetinná místa)

Děti žijící v DD krátkodobě nejčastěji odpovídaly „nesouhlasím“, celkově tvořily záporné odpovědi nadpoloviční většinu názorů, konkrétně 59,65 %. Lze se tedy domnívat, že tato skupina dětí si neumí představit, že by okolí vůči nim mělo jakékoliv předsudky nebo se zatím s žádným předsudkem nesetkaly. U druhé skupiny dětí jsou odpovědi téměř rovnoměrně rozděleny mezi souhlasné a nesouhlasné odpovědi, z toho lze vyvodit, že polovina těchto dětí se již s předsudkem vůči sobě a dalším dětem v DD setkala.

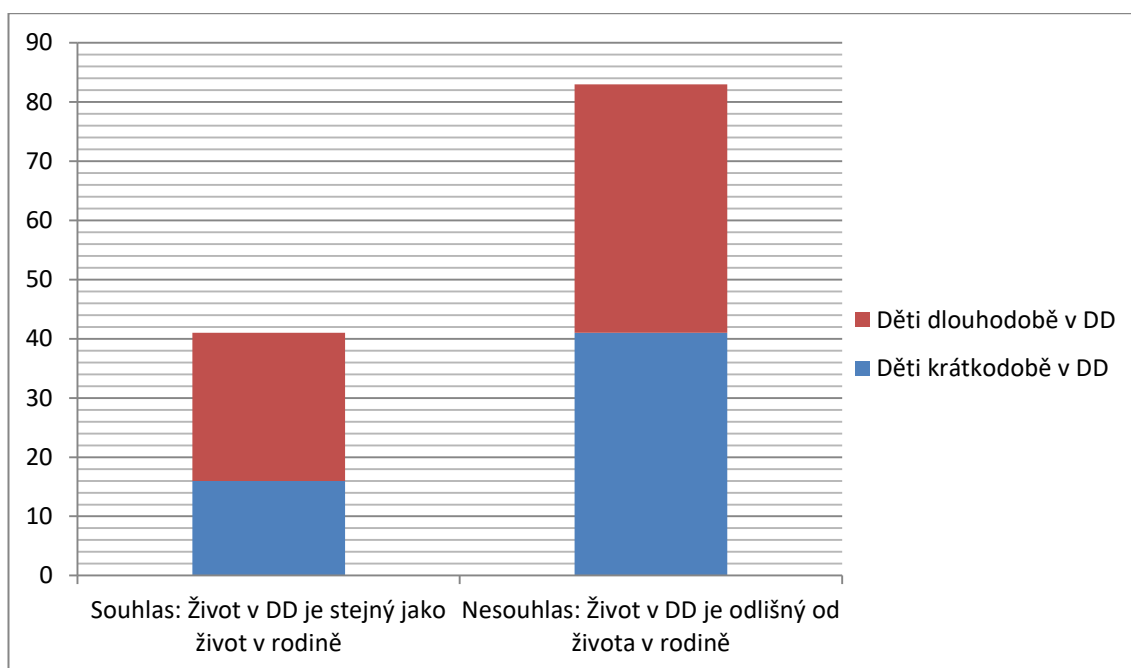
Na doplňující otázku „*Jaké negativní předsudky máš na mysli?*“ byla u první skupiny dětí nejčastější tato odpověď: Jsou špatně vychované/nevychované. Opakovaně se také objevila odpověď: Jsou hloupí. Další jejich odpovědi byly následující: Jsou z DD; jsou nejhorší; jsou to chudáci. U skupiny dětí, které žijí v DD dlouhodobě, byla nejčastější odpověď stejná: Jsou špatně vychovaní/nevychovaní. Další časté odpovědi: Kradou; jsou problémoví; jsou zlí. A ostatní odpovědi této skupiny dětí byly: Jsou nechtění; jsou drzí; jsou jiní; můžou si za to sami; nemají rodiče; děti z DD jsou jako děti z výchovného ústavu. Také zde lze konstatovat, že mládež v DD si dokáže představit, co jsou to negativní předsudky. Zároveň větší pestrost v odpovědích a více odpovědí u dětí druhé skupiny může potvrzovat, že tyto děti se již s některými negativními předsudky setkaly.

4.3. Výsledky šetření

V této kapitole budou ověřovány hypotézy, které jsem si ve výzkumu stanovila. Pokud jsou zde zmiňována čísla v procentech, jedná se vždy o procenta zaokrouhlená na dvě desetinná místa.

Hypotéza 1: Mezi těmi, kteří hodnotí život v DD stejně jako život v rodině je větší podíl dlouhodobých obyvatel DD než těch krátkodobých.

Tato hypotéza byla ověřována dotazníkovým tvrzením číslo 8. V grafu níže jsou dva sloupce, první zobrazuje ten počet dětí, které uvedly, že s tvrzením „zcela souhlasí“ nebo „souhlasí“. V modré části je ta část mládeže, která žije v dětském domově krátkodobě, v červené části naopak mládež, která v dětském domově žije dlouhodobě.

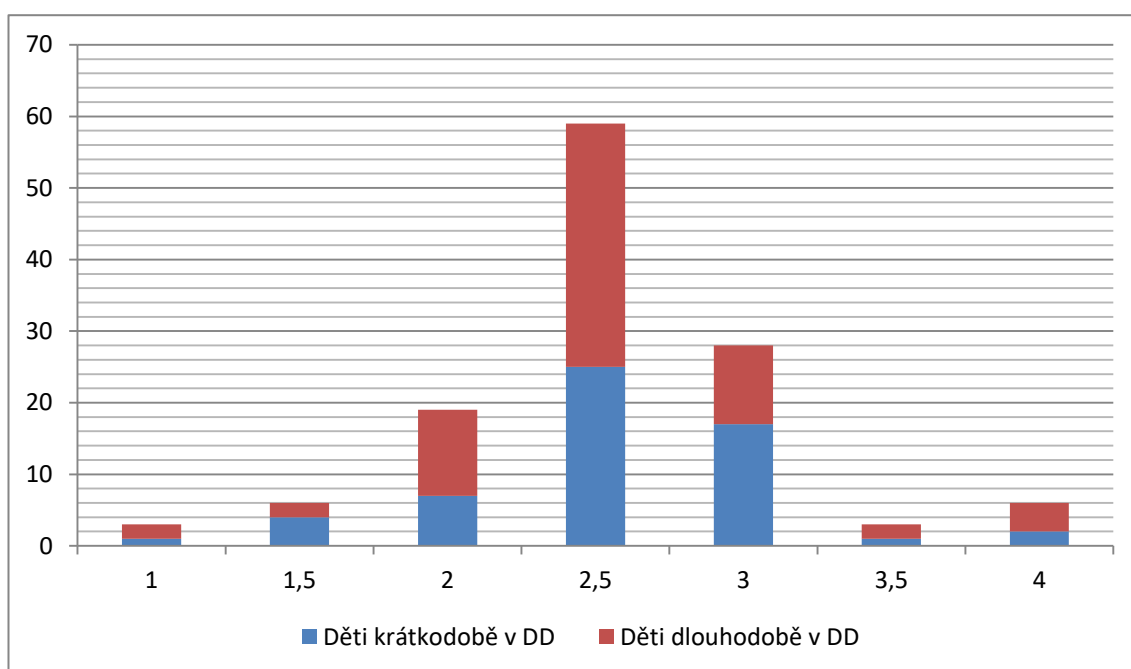

Graf 2: Odlišnost života v dětském domově a v rodině (celkový počet: N=124)

S tvrzením nesouhlasil téměř totožný počet dětí a mladistvých z obou skupin. Dle hypotézy budou větší část prvního sloupce tvořit děti, které jsou v dětském domově dlouhodobě. Celkem 37,31 % dětí této skupiny skutečně s tvrzením souhlasilo. U druhé skupiny mládeže to bylo 28,07 %. Hypotéza 1 tedy byla verifikována s tím, že reálný rozdíl je minimální (9,24 %).

Hypotéza 2: Mezi dlouhodobými obyvateli DD je větší podíl těch, kteří uvádí, že DD vyvolává v lidech předsudky o jeho obyvatelích, než je tomu mezi krátkodobými obyvateli.

Na ověření druhé hypotézy jsem použila sumační index. Odpovědi na otázky číslo 22 a 23 byly obodovány tak, že odpověď „zcela souhlasím“ měla 1 bod, „souhlasím“ 2 body, odpověď „nesouhlasím“ byla za 3 body a „zcela nesouhlasím“ měla body 4. Průměr hodnot vypovídá o tom, zda se jedinec domnívá, že dětský domov je pro lidi vně předmětem předsudků. Pokud je jedinec maximálně přesvědčený, že okolí má o dětském domově předsudky, vyjde mu průměr 1. Pokud je zcela přesvědčený, že předsudky okolí k dětskému domovu neexistují, vyjde mu průměr 4. V grafu níže jsou uvedeny počty dětí u jednotlivých průměrných hodnot.

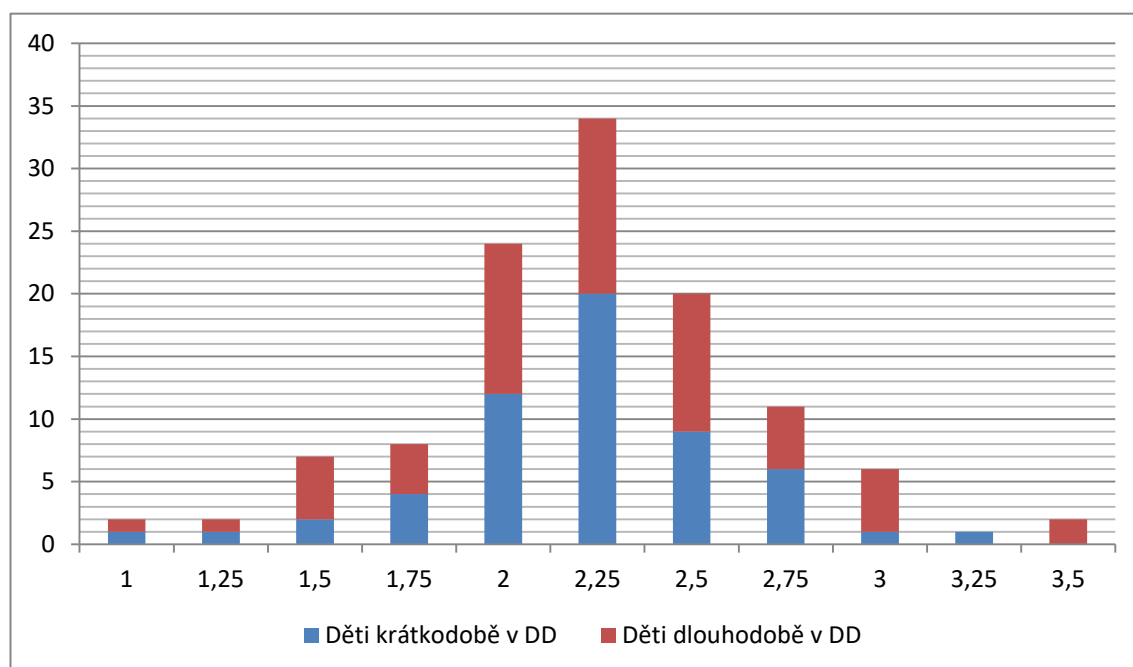
Graf 3: Průměrné hodnoty vypovídající o míře domněnky ohledně existence předsudků k dětskému domovu (celkový počet: N=124)

Z grafu vidíme, že u obou skupin mládeže je nejčastější průměrná hodnota 2,5, tyto děti se tedy domnívají, že negativní předsudky existují, neexistují však předsudky pozitivní, nebo naopak neexistují negativní předsudky, ale pozitivní ano. U skupiny dětí, které jsou v grafu znázorněny modře, vychází průměrná hodnota 2,56, tyto děti se tedy častěji nedomnívají, že ohledně dětí v dětských domovech existují předsudky. U druhé skupiny je průměr o něco nižší, konkrétně 2,54. Tato skupina dětí tedy více přiznává existenci předsudků vůči obyvatelům dětských domovů. Podle hypotézy by právě druhá skupina,

tedy skupina dětí žijících v DD dlouhodobě, měla mít početnější zastoupení, než skupina první. Toto se potvrdilo, takže také hypotéza 2 byla verifikována, s tím, že reálný rozdíl je minimální (0,5 %).

Hypotéza 3: Mezi dlouhodobými obyvateli DD je větší podíl těch, kteří vidí DD jako potenciální nálepkou pro jeho obyvatele, než je tomu mezi krátkodobými obyvateli.

Také tato hypotéza byla ověřována pomocí sumačního indexu z odpovědí na otázky číslo 10, 11, 20 a 21. Ti, kteří zcela souhlasí s tím, že dětský domov je potenciální nálepkou pro jeho obyvatele, mají průměr 1. Ti, kteří zcela nesouhlasí s tím, že by dětský domov byl potenciální nálepkou pro jeho obyvatele, mají průměr 4. V následujícím grafu jsou zaneseny počty dětí u jednotlivých průměrných hodnot.

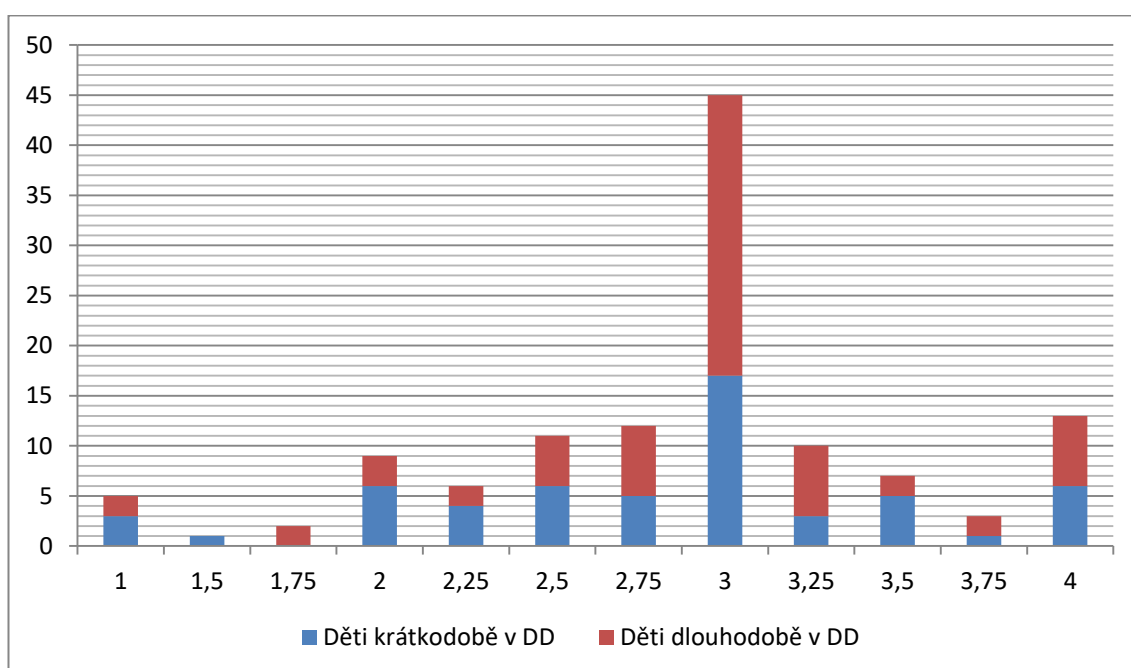

Graf 4: Průměrné hodnoty vypovídající o míře domněnky ohledně potenciálního nálepkování obyvatel dětského domova (celkový počet: N=124)

Ve třetím grafu je vidět, že nejvíce dětí dosáhlo průměrné hodnoty 2,25, tedy hodnoty, která je blíže k maximálnímu souhlasu. Pokud se opět podíváme na průměrné hodnoty, které vyšly u obou skupin respondentů, je to u skupiny krátkodobě žijících v dětském domově hodnota 2,22. U dětí, které žijí v DD dlouhodobě, je toto číslo nižší, konkrétně 2,02. Hypotéza hovoří o tom, že častěji budou nižších průměrných hodnot dosahovat děti, které žijí v dětském domově dlouhodobě, proto hypotéza číslo 3 byla verifikována, ačkoliv reálný rozdíl je opět minimální (5 %).

Hypotéza 4: Mezi dlouhodobými obyvateli DD je větší podíl těch, kteří přisuzují DD stigmatizující potenciál, než je tomu mezi krátkodobými obyvateli.

Pro ověření čtvrté hypotézy jsou důležité otázky v dotazníku s číslem 16, 17, 18 a 19. Tyto čtyři otázky byly sestaveny dle některých kritérií Bogardusovy škály sociální distance. U odpovědí na tyto otázky byl také použit sumační index. Pokud u jedince vyšel průměr hodnot 1, tento jedinec zcela souhlasí s tím, že dětský domov má stigmatizující potenciál. Průměr hodnot 4 má naopak ten jedinec, který zcela nesouhlasí s tím, že má dětský domov stigmatizující potenciál. Graf číslo 4 ukazuje, jakých průměrných hodnot děti v dětských domovech dosahovaly.

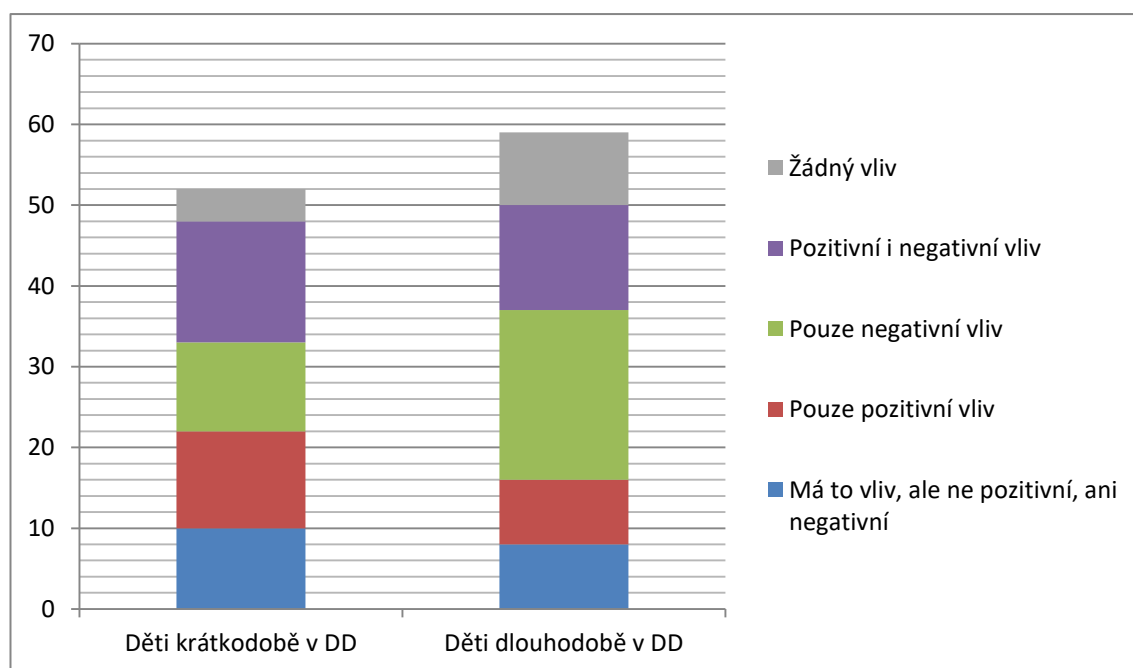

Graf 5: Průměrné hodnoty vypovídající o míře domněnky ohledně stigmatizujícího potenciálu dětského domova (celkový počet: N=124)

Nyní je nejčastější průměrnou hodnotou u obou skupin dětí hodnota 3. Nejvíce dětí z obou skupin si tedy spíše myslí, že dětský domov nemá stigmatizující potenciál. Pro nás jsou však opět důležité průměrné hodnoty. Hodnota 2,81 vyšla u skupiny dětí, které žijí v DD krátkodobě. U dětí, které žijí v dětském domově dlouhodobě, vychází průměrná hodnota 2,94. Hypotéza však tvrdí, že větší podíl dětí s nízkou průměrnou hodnotou, je ve skupině mládeže, která žije v dětském domově dlouhodobě. Hypotéza 4 tedy nebyla verifikována.

Hypotéza 5: Mezi dlouhodobými obyvateli DD je větší podíl těch, kteří uvádí, že nálepka DD má negativní vliv na jejich život, než je tomu mezi krátkodobými obyvateli.

K ověření poslední hypotézy byly analyzovány otázky číslo 12, 13, 14 a 15. Tyto otázky respondenti vyplňovali, pouze pokud souhlasili alespoň s jedním z tvrzení 10 nebo 11. V následujícím grafu jsou dva sloupce, každý ze sloupců ukazuje jednu ze skupin dětí v dětských domovech. Modré části sloupců zobrazují ty děti, které uvedly, že odlišný přístup k nim nebo odlišné smýšlení o nich má nějaký vliv, ale nesouhlasily s tvrzením, že to má pozitivní vliv, ani s tvrzením, že to má negativní vliv. Takto odpovědělo 10 dětí (19,23 %), které žijí v DD krátkodobě a 8 dětí (13,56 %), které žijí v DD dlouhodobě. Červené části sloupců ukazují děti, které si myslí, že vliv na děti v DD existuje, konkrétně souhlasily s pozitivním vlivem (12 a 8 dětí/ 23,08 % a 13,56 %). Zelené části obou sloupců značí děti, které souhlasily s vlivem na děti v DD, domnívají se ale, že tento vliv je pouze negativní (11 a 21 dětí/ 21,15 % a 35,59 %). Části sloupců, které jsou fialové, zobrazují ty děti, které souhlasí s vlivem, domnívají se, že vliv je pozitivní i negativní (15 a 13 dětí/ 28,85 % a 22,03 %). Poslední, šedé části sloupců, značí takové děti, které opakovaně nesouhlasily s tím, že by existoval nějaký vliv odlišného přístupu k nim a odlišných myšlenek o nich (4 a 9 dětí/ 7,69 % a 15,25 %).

Graf 6: Existence důsledků odlišného přístupu k dětem v dětských domovech a odlišného smýšlení o dětech v dětských domovech (celkový počet: N=111)

Pro ověření hypotézy jsou důležité zelené a fialové části obou sloupců. Modré části nemůžeme započítat, když není vliv konkretizován a červené části nejsou vzhledem k hypotéze podstatné. Mezi dětmi, které žijí v DD krátkodobě je přesně 50 % dětí, které

souhlasí s negativním vlivem odlišného přístupu k dětem v DD nebo negativním vlivem odlišného smýšlení o dětech v DD. U druhé skupiny dětí s tímto souhlasí 57,63 % respondentů. Hypotéza 5 tedy byla verifikována s tím, že reálný rozdíl je minimální (7,63 %).

4.4. Shrnutí výsledků

První hypotéza hovořila o tom, jak rozdílně hodnotí mládež z dětských domovů žití v dětském domově a žití v rodině, zda vidí mezi oběma způsoby života rozdíl. Hypotéza byla verifikována, i když u obou skupin dětí totiž byly nejčastěji voleny odpovědi, že „zcela nesouhlasí/nesouhlasí“ s tím, že by život v DD a život v rodině byl stejný. Dá se předpokládat, že je to pro velikost dětských domovů, pro kapacitu, kterou dětské domovy mají, ale pravděpodobně hlavně pro absenci rodičů, které nemohou vychovatelé dětských domovů nikdy zcela nahradit. Zároveň ale je také dobré všimnout si toho, že děti, které žijí v DD dlouhodobě, odpovídají častěji než druhá skupina dětí, že „zcela souhlasí/souhlasí“ s tím, že život v DD je stejný jako život v rodině. Domnívám se, že je to proto, že děti, které žijí v dětském domově po dobu několika let, si dokážou lépe uvědomit, že pracovníci dětských domovů se pro ně snaží udělat mnoho. Tito pracovníci se podle mých zkušeností z praxí skutečně mnohdy chovají jako rodiče, nejenom jako zaměstnanci zařízení. Ty děti, které jsou v dětském domově dlouhodobě, tak si podle mého názoru více všimají věcí, které jim dětský domov dokáže dát, to je dle mého mínění často případ mladistvých, kterým je 18 a více let a jsou v dětském domově vlastně dobrovolně. Zároveň také si tyto děti a tito mladiství nemusí dobře vzpomenout, jaké to je žít v rodině. Naopak děti, které ještě před pár měsíci žily v rodině, si více uvědomují, o co přišly, když z rodiny odešly.

Ohledně přínosu výsledků z ověřování první hypotézy se domnívám, že příliš toho v praxi nelze udělat. Dětský domov je zařízením, a tak u něj budou vždy určité rozdíly od rodiny přítomné. Důležitým krokem v tomto ohledu byl trend deinstitucionalizace, který je u nás již několik let zaváděn. A podstatná je také práce zaměstnanců dětských domovů, která je dle mých dosavadních zkušeností na vysoké úrovni, která se ale také do určité míry dá vždy vylepšovat, například dalším vzděláváním a vzděláváním vychovatelů v oboru speciální pedagogiky.

To, že byla potvrzena druhá hypotéza, nese své výhody i nevýhody. Nevýhodou je samozřejmě to, že pokud děti, které žijí v DD dlouhodobě, častěji uváděly, že lidé vně DD mají k nim samotným negativní předsudky, pravděpodobně to znamená, že tyto děti už se s určitými negativními předsudky setkaly. Tyto předsudky mohou ve svém důsledku znamenat, že je děti přijmou za své, zvnitřní je a budou se chovat tak, jak předsudky říkají. Děti také mohou cítit bezmoc a pocit, že ať se budou chovat jakkoliv, předsudek zůstane. V takovém případě je podle mě důležité co nejčastější konfrontace mládeže z dětských domovů a veřejnosti. Často se setkávám s tím, že dětské domovy jsou zapojeny do různých akcí a soutěží s dalšími dětskými domovy, méně často se však setkávám s tím, že je mládež v dětských domovech zapojována do akcí veřejných. Pracovníci dětských domovů by měli více „propagovat“ zařízení, v nichž pracují, stejně jako jejich obyvatelé. To pozitivní, co z potvrzení druhé hypotézy vychází, je, že mnoho dětí v dětských domovech souhlasí s tím, že lidé vně DD mají o dětech v DD pozitivní předsudky. Domnívám se, že děti, které toto vypověděly, se s pozitivními předsudky vůči sobě setkaly. Pozitivní předsudky můžou znamenat pro děti posílení sebevědomí a pocit, že se jejich potencialita může naplnit. I v případě pozitivních předsudků by měla být veřejnost více konfrontována s mládeží z DD, aby tyto předsudky přestaly být předsudky a staly se z nich reálné zkušenosti s dětmi z dětských domovů.

Další, třetí stanovená hypotéza byla také potvrzena. Výzkum ukázal, že většina obou dotazovaných skupin dětí se domnívá, že dětský domov je potenciální nálepkou pro jeho obyvatele. To samozřejmě není pozitivní zjištění, protože etiketizace určité sociální skupiny může znamenat její následné stigmatizování. Tím, že větší podíl dětí, kterých se tato domněnka týká, je na straně dětí žijících v dětském domově dlouhodobě, můžeme předpokládat, že děti si nejenom myslí, že dětský domov je nálepkou, ale že se s etiketizací ohledně své osoby setkaly. Přesto i pouhá domněnka tohoto může mít na mládež v DD negativní vliv – tato mládež bude svým chováním a jednáním podléhat (domnělé) nálepce, a u okolí tak možná skutečně vznikne tendence tyto děti etiketizovat, což bude mít vliv na přístup tohoto okolí k dětem v DD. Jako doporučení pro speciálně pedagogickou praxi v tom opět vidím větší kontakt dětí s okolím. Tentokrát však je třeba přesvědčovat také samotné děti v dětských domovech, že lidé vně dětský domov si o nich nemyslí nic jiného a nepřistupují k nim jinak. Musíme si však být jistí, že tomu tak skutečně je. Jako důležité shledávám také vzdělání pracovníků dětských domovů v oboru etopedie, podle mých zkušeností totiž většina těchto pracovníků je absolventem sociálního oboru nebo vychovatelství, a chybí jim tak dovednost poskytnout intervenci

jednotlivcům, při konkrétních rizicích a problémech. Etopedické vzdělání by pracovníkům mohlo pomoci v práci s dětmi, které se domnívají, že okolí o nich jinak smýšlí a jinak se k nim chová.

Ověřování čtvrté hypotézy naopak přineslo pozitivní výsledky. Hypotéza nebyla verifikována, stigmatizující potenciál přisuzuje dětskému domovu větší podíl dětí ze skupiny krátkodobě žijících v DD, což pravděpodobně znamená, že stigmatizaci očekávají, druhá skupina se však již mohla setkat s tím, že tomu tak není. Zároveň u obou skupin dětí se většina respondentů domnívá, že dětský domov nemá stigmatizující potenciál, což je samozřejmě pro speciálně pedagogickou praxi dobré zjištění. Jako doporučení uvádím opět vzdělání pracovníků dětských domovů v oboru etopédie, aby mohli poskytnout intervenci dětem, které se domnívají, že jsou/budou stigmatizovány, a které třeba skutečně stigmatizovány jsou.

Pátá, poslední hypotéza byla ověřena. Tato hypotéza hovoří o negativním vlivu nálepkování obyvatel dětských domovů, takže je do jisté míry spojena s hypotézou třetí. U dětí, které se domnívají, že dětský domov je potenciální nálepkou pro jeho obyvatele, bylo zjišťováno, zda to má nějaký vliv právě na mládež v DD, a pokud to má vliv, jestli se jedná o vliv pozitivní nebo negativní. Přesně polovina dětí, které žijí v DD krátkodobě, se domnívá, že vliv nálepky je negativní. Toto si myslí také více než polovina dětí, které žijí v DD dlouhodobě. To opět samozřejmě není pozitivní zjištění pro praxi. Otevřené otázky dotazníku zjistily, že negativním vlivem myslí děti například nerovnost, posměch, nedostatek lásky, nižší sebevědomí, pocit méněcennosti. I tentokrát vidím doporučení právě ve vzdělávání pracovníků dětských domovů, kteří by tak díky znalostem z oboru etopédie mohli lépe pracovat na sebevědomí a sebepojetí dítěte, na tom, jak využít rizika v životě dítěte v jeho prospěch, jak pěstovat resilienci dítěte. Samozřejmě některé negativní vlivy, které děti uváděly, není možné změnit, jsou to takové vlivy, ve kterých se vždy bude ústavní výchova lišit od výchovy v rodině. Pozitivní zjištění, které se objevilo při ověřování páté hypotézy, bylo, že poměrně velká část dětí v dětských domovech vidí v nálepce i vlivy pozitivní, některé děti dokonce vidí pouze vlivy pozitivní. Uznávají například, že je jejich chování lepší, oceňují zkušenost, kterou si životem v DD zakouší, některé z dětí dokonce přiznávají, že jsou v DD zajištěné ohledně stravy, oblečení a zážitků. Právě zážitky jsou to, s čím se dá pracovat u dětí, které v potenciální nálepce dětského domova vidí pouze negativní vliv.

Znovu bych ráda shrnula svá doporučení pro speciálně pedagogickou praxi. Jako nejdůležitější doporučení do praxe uvádím práci zaměstnanců dětských domovů s jednotlivci. Podle mého vychovatelé v dětských domovech umí vést kolektiv a vymyslet mu pestrý i kvalitní program, ale nedokážou poskytnout účinnou intervenci jednotlivci. Dítě v dětském domově tak mnohdy nemá osobu, která by pro něj byla klíčová, které by se mohl svěřit, jíž by si mohl postěžovat, nebo se pochválit. A v tomto případě jim samozřejmě nejvíce schází rodina. Pokud se takové dítě skutečně setká s předsudky a nálepkováním, potřebuje s touto zkušeností pracovat, a ne ji uzavírat v sobě, proto by podle mého měli pracovníci dětských domovů mít vzdělání v oboru etopedie, aby skutečně dokázali pracovat s dítětem a jeho problémy, ať už skutečnými nebo domnělými. Využívat by mohli třeba četných výletů, dovolených a akcí, kterých se účastní, a které dle tohoto výzkumu mládež v dětských domovech oceňuje. Dalším mým doporučením je snaha většího zapojení dětí v dětských domovech mezi veřejnost, kdy toto zapojení by podle mého bylo prospěšné pro obě strany, obě strany by totiž mohli dostat skutečný obraz o chování a životě „těch druhých“.

Závěr

Cílem práce bylo nalezení rozdílů v hodnocení života v dětském domově mezi dětmi, které žijí v dětském domově krátkodobě a dětmi, které žijí v dětském domově dlouhodobě. U dotazované mládeže bylo pomocí dotazníků zjišťováno, zda vidí rozdíly mezi životem v dětském domově a životem v rodině, na to, zda vidí dětský domov jako potenciální nálepku pro děti, které v něm žijí, zda jej hodnotí jako zařízení, které má pro své obyvatele stigmatizující potenciál. Cíle bylo dosaženo.

Z výsledků jsem zjistila, že v průměru nejsou mezi oběma skupinami rozdíly, nebo jsou tyto rozdíly minimální. Obě skupiny se nejčastěji domnívají, že život v dětském domově není stejný jako život v rodině. Obě skupiny se v průměru také domnívají, že ohledně obyvatel dětských domovů existují předsudky, a že dětský domov je jakousi nálepkou pro jeho obyvatele. Co si naopak obě skupiny o dětském domově nemyslí, je to, že by mělo toto zařízení stigmatizující potenciál. O etiketizaci obyvatel dětských domovů jsou přesvědčeny častěji děti žijící v dětském domově krátkodobě. Existenci předsudků uvádí častěji děti, které žijí v dětských domovech dlouhodobě. Určitý rozdíl ve výsledcích je vidět také u udávaného vlivu nálepkování dětí v dětských domovech – negativní vliv uvádí častěji děti, které žijí v dětském domově dlouhodobě.

Slabé stránky výzkumu nacházím ve velikosti výzkumného souboru. Dotazníky vyplnilo celkem 124 dětí a mladistvých, výsledky výzkumu proto nelze zobecnit na děti v dětských domovech, platí však pro daný výzkumný soubor. Jistá úskalí výzkumu se nacházela také ve formulaci otázek v dotazníku, některé dotazníky mi byly vráceny prázdné s poznámkou, že děti nerozumí otázkám. Silné stránky naopak vidím v tom, že respondenti pocházeli z devíti různých dětských domovů. Dětské domovy se nacházejí ve čtyřech různých krajích a různě velkých městech, respondenti tak pochází v různých směrech z odlišných prostředí.

Shrnutí

Tématem mé diplomové práce je hodnocení života v dětském domově, přesněji to, jak jej hodnotí sami obyvatelé dětských domovů, zda tito obyvatelé vnímají nějaký názor okolí na sebe samé, případně jaký je vliv tohoto názoru. Téma dětských domovů je důležité řešit proto, že je u nás stále velké množství dětí, které mají nařízenou ústavní výchovu a žijí v dětském domově. Žít v dětském domově znamená do určité míry být znevýhodněn, a to především ve vzdělávání, což je jednou z perspektiv kvality života, proto je také důležité zmapovat, jak svou situaci hodnotí ti, jichž se toto znevýhodnění týká.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsem se věnovala tématu rodiny, jejím funkcím a poruchám, psala jsem o rodinném systému i o rodinné politice v České republice. Teoretická část pojednává také o dětském domově, legislativě, která se jej týká, příležitostech a rizicích, se kterými se pojí, dětech i zaměstnancích v dětských domovech. Poslední kapitola teoretické části práce se týká názorů na dětský domov a nahlížení na dětský domov, stejně jako možných následků těchto názorů a tohoto nahlížení. Druhá část diplomové práce byla věnována kvantitativnímu výzkumu. Data do tohoto výzkumu jsem sbírala v dětských domovech pomocí dotazníků.

Summary

The diploma work deals with the evaluation of life in the children's home, more exactly how the life is assessed by the residents themselves. The work aims to find out whether these residents perceive any opinion of the surrounding people on themselves, possibly what impact this opinion might have. The issue of children's homes is important to deal with as the number of children living in the children's homes has been increasing. Living in a children's home is to a certain extent disadvantageous, mainly in terms of education and qualification, which is one of the aspects of the life quality. Therefore it is important to identify how the ones who are disadvantaged assess their situation.

The work is divided into a theoretical and practical part. The theoretical part is concerned with the theme of family, its functions and disorders. The work focuses on the family system and policy in the Czech Republic. The theoretical part also deals with a legislative relating to a children's home, its risks and possibilities that are affected, and

children and staff in the children's homes. The last chapter of the theoretical part is concerned with the views and opinions about the children's homes and their possible consequences. The second part of the diploma work deals with a quantitative research. Information for this research was gathered in children's homes by means of questionnaires.

Seznam užité literatury

ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. Obzor (Prostor), 574 s. ISBN 80-726-0125-3.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011, 151 s. ISBN 978-80-262-0031-4.

BECHYŇOVÁ, Věra a kol. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS, 2007, 229 s. ISBN 978-80-86684-47-5.

CICCHETTI, D., a TOTH, S. L. A Development psychopathological perspective on child abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 34, 1995, s. 541 – 5065.

ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada), 312 s. ISBN 978-80-247-5414-7.

ČERNÁ, I., MATYÁŠOVÁ, P., MOTEJL, O., PANOVSKÁ, K. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv *Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.

Dětský domov Korkyně [online]. 2013 [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: <http://www.ddkorkyne.cz/>

ELLIOTT, Julian a Maurice PLACE. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada, 2002, 206 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0182-0.

GAUDIN, J. G., POLANSKY, N. A., KILPATRICK, A. C., SHILTON, P. *Family Functioning*. 1996. In: *Neglectful Families, Child Abuse and Neglect*, 20., 4, 363-377

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

GOFFMAN, Erving. *Stigma: poznámky k problému zvládání narušené identity*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Most (Sociologické nakladatelství), 167 s. ISBN 80-864-2921-0.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 286 s. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-7367-628-5.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HELUS, Zdeněk. *Vyznat se v dětech*. 2. dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 211 s. Knihy pro rodiče (SPN)

HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace: (pojmy, měření, teorie)*. Praha: Karolinum, 2010, 207 s. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-1776-3.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 258 s. ISBN 978-80-247-3679-2.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 258 s. ISBN 80-717-8535-0.

KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek: historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. Praha: Dokořán, 2011. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-312-7.

KOUŘILOVÁ, Sylvie. *Jedinec v meziskupinových vztazích: Od sociální kategorizace k předsudkům*. Československá psychologie [online]. 2011, LV(1), s. 12 - 24 [cit. 2017-01-25]. Dostupné z:

http://www.academia.edu/4921686/Kourilova_S._2011_.Jedinec_v_meziskupinov%C3%BDch_vztaz%C3%ADch_Od_soci%C3%A1ln%C3%AD_kategorizace_k_p%C5%99edsudk%C5%AFm_Individual_in_intergroup_relations_From_social_categorization_to_prejudice_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_psychologie_55_12_24

KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006. Právní rukověť. ISBN 80-735-7214-1.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011, 399 s. ISBN 978-80-246-1983-5.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

LASSON, S., M. *Dětské domovy – kdo koho vychovává?* Sborník referátů z mezinárodního kongresu v Praze: 1992.

LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Praha: Portál, 2015, 334 s. ISBN 978-80-262-0939-3.

Listina základních práv a svobod [online]. Předsednictvo České národní rady, 1992 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-717-8304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují: Eseje z dětské psychologie*. Praha: Portál, 1994, 108 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8006-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN, 1992, 223 s. Psychologická literatura. ISBN 80-042-5236-2.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, 171 s. ISBN 978-80-262-0697-2.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010, 214 s. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011, 194 s. ISBN 978-80-262-0041-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Děti mezi ústavní výchovou a rodinou: Sborník ke konferenci konané ve dnech 8. a 9. 11. 2007* [online]. Praha: Národní vzdělávací fond, o.p.s. a Člověk hledá člověka, 2007 [cit. 2016-12-13]. Dostupné z: http://vzd.bible-online.cz/sites/default/files/Deti_mezi_ustavni_vychovou_a_rodinou_sbornik.pdf

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2919-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 159 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5076-1.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-858-5024-9.

MINUCHIN, Salvador. *Families and Family Therapy*. London: Tavistock Publications, 1974. ISBN 04-227-4700-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 312 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2958-X.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 250 s. Základy sociologie. ISBN 80-858-5075-3.

MÜHLPACHR, Pavel. *Vývoj ústavní péče: (filosoficko-historický pohled)*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 49 s. ISBN 80-210-2512-3.

Národní koncepce podpory rodin s dětmi [online]. MPSV, 2008 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.pdf

NĚMEC, Jiří a Věra VOJTOVÁ. *Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním: Education of socially disadvantaged pupils*. Brno: Paido, 2009, 381 s. ISBN 978-80-7315-191-1

OLIVIERI, M. E. and D. Reiss. *Family styles of construing social environment*. In: Walsh, F. ed.: *Normal Family Processes*. New York: Guilford Press, 1982.

OPRAVIL, Milan. Mýty o ústavní výchově. *Učitelské noviny* [online]. 2011(8) [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5768>

PELIKÁN, Jiří. *Hledání těžiště výchovy*. V Praze: Karolinum, 2007, 175 s. ISBN 978-80-246-1265-2.

POLANSKY, N. A., CHALMERS, M. A., BUTTENWIESEN, E., WILLIAMS, D. P. *Damaged Parents. An Anatomy of Child Neglect*. Chicago: University of Chicago Press, 1981.

POSPÍŠIL, Radek. Úvod do pedagogiky [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009 [cit.2016-12-19]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/ps09/uvod_ped/web/index.html

Principy. In: *Otevři dveře* [online]. neuvedeno [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: <http://otevridvere.cz/o-nas/>

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1.

Publikace o sčítání [online]. Český statistický úřad, 2014 [cit. 2016-08-11]. Dostupné z: <https://czso.cz/csu/czso/publikace-o-scitani>

REISS, David. *Rodinný kodex a schopnost rodiny snášet těžkosti*. Kontext, 3. 1987.

ROCKWELL, Sylvia. Overcoming four myths that prevent fostering resilience. *Reaching Today's Youth: The Community Circle of Caring*. Journal 2, 1998, s. 14 – 17.

SOBOTKOVÁ, Irena. Poznámky k současné situaci v ústavní výchově dětí. In: *V zájmu dítěte* [online]. 2009 [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: <http://www.vzd.cz/poznamky-k-soucasne-situaci-v-ustavni-vychove-deti>

Statistika počtu dětí umístěných v zařízeních ústavní a ochranné výchovy. [online]. MŠMT, neuvedeno [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/statistika-poctu-deti-umistenych-v-zarizenich-ochranne-a>

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha: Grada, 2009, 102 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2947-3.

ŠVANCAR, Zdeněk a Jana BURIÁNOVÁ. *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 215 s.

TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-868-5.

Úmluva o právech dítěte [online]. OSN, 1989 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004, 356 s. ISBN 80-246-0841-3.

VOJTOVÁ, Věra. *Inkluzivní vzdělávání žáků v riziku a s poruchami chování jako perspektiva kvality života v dospělosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 330 s. ISBN 978-80-210-5159-1.

ZELINA, Miron. *Inštitucionalizované dieťa – niektoré psychologické zistenia a svislosti výchovy*. In: *Podmienky výchovy v súčasných detských domovoch*, s. 27 – 40. Bratislava: VÚDPaP.

Legislativní dokumenty

Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních [online]. MŠMT, 2006. [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38842/>

Zákon č. 401/2012 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony [online]. 2012 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14402/Prezentace_180113.pdf

Zákon č. 89/2012 Sb., Nový Občanský zákoník [online]. 2012. [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: <http://www.novy-obcansky-zakonik.cz/cely-text-zneni-online-ucinne-1-1-2014/>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnicích. [online]. , 2004 [cit. 2016-19-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších

zákonů [online]. MŠMT, 2002. [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38848/>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí [online]. MPSV, 1999. [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7263/Zakon_o_socialne-pravni_ochrane_deti.pdf

Seznam tabulek

Tabulka 1: Poměr respondentů vzhledem k délce pobytu v DD.....	38
Tabulka 2: Poměr pohlaví ve výzkumném souboru.....	39
Tabulka 3: Poměr respondentů vzhledem k věku	39
Tabulka 4: Délka žití v primární rodině – v procentech	41
Tabulka 5: Srovnání života v DD a v rodině – v procentech	42
Tabulka 6: Odlišnost života v DD a v rodině – v procentech	43
Tabulka 7: Vnímání odlišného přemýšlení o dětech v DD a o dětech v rodině.....	43
Tabulka 8: Vnímání odlišného přístupu k dětem v DD a k dětem v rodině.....	44
Tabulka 9: Existence vlivu odlišného přístupu k dětem v DD nebo odlišného smýšlení o dětech v DD	44
Tabulka 10: Neexistence vlivu odlišného přístupu k dětem v DD nebo odlišného smýšlení o dětech v DD.....	45
Tabulka 11: Existence pozitivního vlivu odlišného přístupu k dětem v DD nebo odlišného smýšlení o dětech v DD	46
Tabulka 12: Existence negativního vlivu odlišného přístupu k dětem v DD nebo odlišného smýšlení o dětech v DD	47
Tabulka 13: Domněnka ohledně sociální distance ve sňatcích mezi dospělými z DD a dospělými z rodiny	48
Tabulka 14: Domněnka ohledně sociální distance v zaměstnání mezi dospělými z DD a dospělými z rodiny	48
Tabulka 15: Domněnka ohledně sociální distance v přátelství mezi dospělými z DD a dospělými z rodiny	49
Tabulka 16: Domněnka ohledně sociální distance v bydlení mezi dospělými z DD a dospělými z rodiny	49
Tabulka 17: Existence výhod žití v dětském domově.....	50
Tabulka 18: Existence nevýhod žití v dětském domově.....	51
Tabulka 19: Existence pozitivních předsudků směrem k dětem v dětských domovech ..	52
Tabulka 20: Existence negativních předsudků směrem k dětem v dětských domovech ..	53

Seznam grafů

Graf 1: Poměr respondentů vzhledem k délce pobytu v DD	39
Graf 2: Odlišnost života v dětském domově a v rodině	54
Graf 3: Průměrné hodnoty vypovídající o míře domněnky ohledně existence předsudků k dětskému domovu	55
Graf 4: Průměrné hodnoty vypovídající o míře domněnky ohledně potenciálního nálepkování obyvatel dětského domova	56
Graf 5: Průměrné hodnoty vypovídající o míře domněnky ohledně stigmatizujícího potenciálu dětského domova	57
Graf 6: Existence důsledků odlišného přístupu k dětem v dětských domovech a odlišného smýšlení o dětech v dětských domovech.....	58

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník

Příloha 1

K práci přikládám dotazník, kterým byla zjišťována data k výzkumné části práce (dotazník má jiné formátování než diplomová práce).

Dobrý den,

jmenuji se Marcela Gašparová, studuji pedagogickou fakultu a výsledky tohoto dotazníku zpracuji do své diplomové práce. Dotazník je **ANONYMNÍ** a zjišťuje tvůj názor na život v dětském domově. U každého tvrzení zaškrtni vždy **pouze jednu možnost**. Možnosti zaškrťavej křížkem jako u vzorového tvrzení níže:

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím
0.Mám rád/a zimní prázdniny.	☒	☐	☐	☐

Za vyplnění dotazníku ti předem děkuji!

	0 – 12 měsíců	Více než rok, ale méně než 5 let	Více než 5 let	Jiné (prosím, vypiš)
1.Jak dlouho žiješ v dětském domově?	☐	☐	☐	
2.Jak dlouho jsi žil ve své původní rodině?	☐	☐	☐	

	muž	žena
3.Jakého jsi pohlaví?	☐	☐

4.Kolik je ti let?	
---------------------------	--

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím
5.Dnes se cítím dobře.	☐	☐	☐	☐
6.Těším se na víkend.	☐	☐	☐	☐
7.Myslím si, že v dětském domově lze navázat přátelský vztah.	☐	☐	☐	☐

8.Život v dětském domově je podle mě stejný jako život v rodině.	☐	☐	☐	☐
9.Život v dětském domově je podle mě odlišný od života v rodině.	☐	☐	☐	☐

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím
10.Myslím si, že lidé mimo dětský domov si myslí o dětech, které žijí v dětském domově něco jiného než o dětech, které žijí v rodině.	☐	☐	☐	☐
11.Myslím si, že lidé přistupují k dětem z dětských domovů jinak než k dětem, které žijí v rodině.	☐	☐	☐	☐

Pozn.: Následující čtyři tvrzení se ptají na vliv tvrzení 10 a 11. Pokud jsi na obě předchozí otázky odpověděl „nesouhlasím“ nebo „zcela nesouhlasím“, pokračuj prosím otázkou č. 16.

	Zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	Zcela nesouhlasím
12.Myslím si, že to má nějaký vliv na život dětí v dětských domovech.	☐	☐	☐	☐
13.Myslím si, že to nemá žádný vliv na život dětí v dětských domovech.	☐	☐	☐	☐
14.Myslím si, že to má pozitivní vliv na život dětí	☐	☐	☐	☐

v dětských domovech.				
Jaký pozitivní vliv máš na mysl? <i>(Odpovídej, pouze pokud jsi u předchozího tvrzení odpověděl/a „zcela souhlasím“, nebo „souhlasím“.)</i>				
15.Myslím si, že to má negativní vliv na život dětí v dětských domovech.	☐	☐	☐	☐
Jaký negativní vliv máš na mysl? <i>(Odpovídej, pouze pokud jsi u předchozího tvrzení odpověděl/a „zcela souhlasím“, nebo „souhlasím“.)</i>				

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím
16.Myslím si, že by dospělému, který nežil v dětském domově, vadilo vzít si osobu, která vyrůstala v dětském domově.	☐	☐	☐	☐
17.Myslím si, že by dospělému, který nežil v dětském domově, vadilo pracovat s osobou, která vyrůstala v dětském domově.	☐	☐	☐	☐
	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím
18.Myslím si, že by dospělému, který nežil v dětském domově, vadilo přátelit se s osobou, která vyrůstala v dětském domově.	☐	☐	☐	☐

19.Myslím si, že by dospělému, který nežil v dětském domově, vadilo bydlet blízko osoby, která vyrůstala v dětském domově.	☐	☐	☐	☐
--	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

	zcela souhlasím	souhlasím	nesouhlasím	zcela nesouhlasím
20.Myslím si, že žít v dětském domově znamená pro děti v dětském domově mít výhody.	☐	☐	☐	☐
Jaké výhody máš na mysli? (Odpovídej, pouze pokud jsi u předchozího tvrzení odpověděl/a „zcela souhlasím“, nebo „souhlasím“.)				
21.Myslím si, že žít v dětském domově znamená pro děti v dětském domově mít nevýhody.	☐	☐	☐	☐
Jaké nevýhody máš na mysli? (Odpovídej, pouze pokud jsi u předchozího tvrzení odpověděl/a „zcela souhlasím“, nebo „souhlasím“.)				
22.Myslím si, že lidé mimo dětský domov mají pozitivní předsudky o dětech v dětských domovech.	☐	☐	☐	☐
Jaké pozitivní předsudky máš na mysli? (Odpovídej, pouze pokud jsi u předchozího tvrzení odpověděl/a „zcela souhlasím“, nebo „souhlasím“.)				
23.Myslím si, že lidé mimo dětský domov mají negativní předsudky o dětech v dětských domovech.	☐	☐	☐	☐
Jaké negativní předsudky máš na mysli? (Odpovídej, pouze pokud jsi u předchozího tvrzení odpověděl/a „zcela souhlasím“, nebo „souhlasím“.)				

Máš nějaké poznámky k dotazníku? Budu ráda, když je sem napíšeš. **Jinak ti znovu děkuji a přeji hezký zbytek dne!**

